

LANDBRUKSBAROMETERET

2023

Litt om AgriAnalyse

AgriAnalyse er en faglig premissleverandør og et kompetent utredningsmiljø i spørsmål knyttet til landbruk og politikk. AgriAnalyse arbeider med nasjonale, internasjonale og organisasjonsinterne problemstillinger innenfor våre prioriterte satsingsområder.

Ansatte i AgriAnalyse har tverrfaglig bakgrunn med kompetanse fra flere ulike samfunnsvitenskapelige og landbruksfaglige tradisjoner.

Se www.agrianalyse.no for mer informasjon.

www.agrianalyse.no

www.landbruksbarometeret.no

INNHOOLD

1	HVA MENER BONDEN?	3
1.1	LANDBRUKSBAROMETERET - OM UNDERSØKELSEN	4
1.2	LØNNSOMHET OG ØKONOMI	5
1.3	STANDARDEN PÅ DRIFTSAPPARATET OG INVESTERINGSPLANER	8
1.4	HOLDNINGER TIL Å VÆRE BONDE	12
1.5	TRENDER	14
2	RÅVAREGRUNNLAGET	15
2.1	AREAL TIL MATPRODUKSJON	16
2.2	STRUKTUR	21
2.3	ANIMALSK PRODUKSJON	22
2.4	ØKOLOGISK PRODUKSJON OG OMSETNING	26
2.5	SKOG	27
3	NÆRINGSMIDDELINDUSTRI	29
3.1	ØKONOMI OG INNTJENING	30
4	LANDBRUK I SAMFUNNET	33
4.1	OMSETNING OG INNTEKT	34
4.2	NÆRINGSSTØTTE	35
4.3	PRODUKTIVITET I JORDBRUK, SKOGBRUK OG TILHØRENDE INDUSTRI	36
4.4	INNOVASJON OG FOU	37
4.5	INVESTERINGER	38
4.6	IMPORT OG EKSPORT	40
4.7	KLIMA	43
4.8	MATSVINN	44
5	NORDMENNENS SPISEVANER OG HELSE	45
5.1	FORBRUK I NORGE	46
5.2	SITUASJONEN PÅ KORN	48
5.3	VERDIKJEDEN FOR MAT I SAMFUNNET	50

DEL 1

HVA MENER BONDEN

1.1 Landbruksbarometeret - om undersøkelsen

Diagrammene og tabellene i denne delen av Landbruksbarometeret er utarbeidet på bakgrunn av en spørreundersøkelse blant gårdbrukere gjennomført av AgriAnalyse i perioden 10. februar til 13. mars 2023.

Undersøkelsen ble gjennomført per e-post. Tilsvarende undersøkelse ble gjennomført i 2014, 2015, 2017, 2019 og 2021.

Utvalget består av 3990 aktive gårdbrukere som er tilfeldig trukket fra Landbrukets Dataflyt (LD).

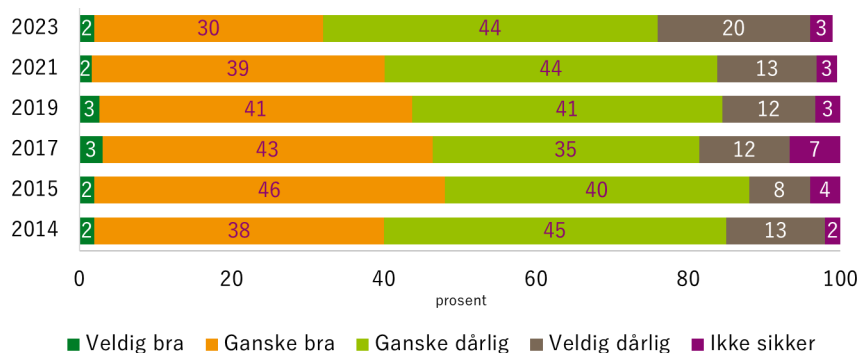
1123 personer svarte, noe som gir en svarprosent på 28.

Svarprosenten mener vi er representativ for bønder i Norge

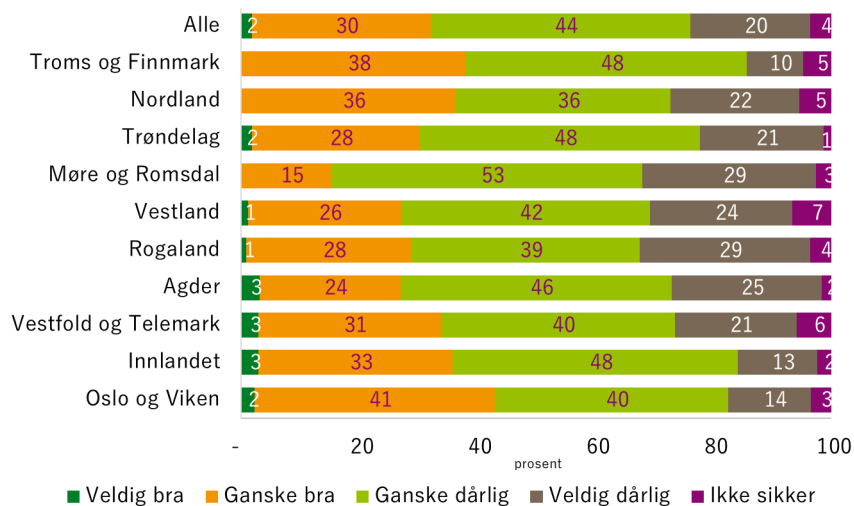
Fylke	Antall respondenter	Andel av respondentene per landsdel (prosent)	Andel av populasjon (foretak med produksjonstilskudd) (prosent)
Oslo og Viken	173	16	16
Innlandet	209	19	18
Vestfold og Telemark	68	6	7
Agder	63	6	5
Rogaland	112	10	11
Vestland	167	15	15
Møre og Romsdal	78	7	6
Trøndelag	162	15	14
Nordland	55	5	5
Troms og Finnmark	21	2	3

Produksjonsretning	Antall	Prosent
Korn	325	29
Frukt, bær, grønnsaker/veksthus og/eller poteter	110	10
Kumelkproduksjon	276	25
Geitemelkproduksjon	13	1
Sauehold	380	34
Slaktegrisproduksjon/smågrisproduksjon	65	6
Egg- og/eller fjørfeproduksjon	55	5
Skog/tømmer	296	26
Storfekjøttproduksjon	363	32
Gras	390	35
Annen landbruksbasert næring	84	7
Annet	72	6

1.2 Lønnsomhet og økonomi

Figur 1 Hvordan vil du beskrive lønnsomheten (driftsresultatet) på ditt gårdsbruk i dag?

Figur 2 Hvordan vil du beskrive lønnsomheten (driftsresultatet) på ditt gårdsbruk i dag?

Blant gårdbrukerne beskriver 32 prosent lønnsomheten på gårdsbruket enten *ganske bra* (30 prosent) eller *veldig bra* (2 prosent). Dette er en nedgang fra forrige undersøkelse (2021), der 39 prosent svarte *ganske bra*, og 2 prosent svarte *veldig bra*. Trenden siden 2015 har vært at det er en stadig mindre andel som beskriver lønnsomheten som veldig bra eller ganske bra.

Tilsvarende oppgir 64 prosent at lønnsomheten er enten *ganske dårlig* (44 prosent) eller *veldig dårlig* (20 prosent), mot 48 prosent til sammen i 2015.

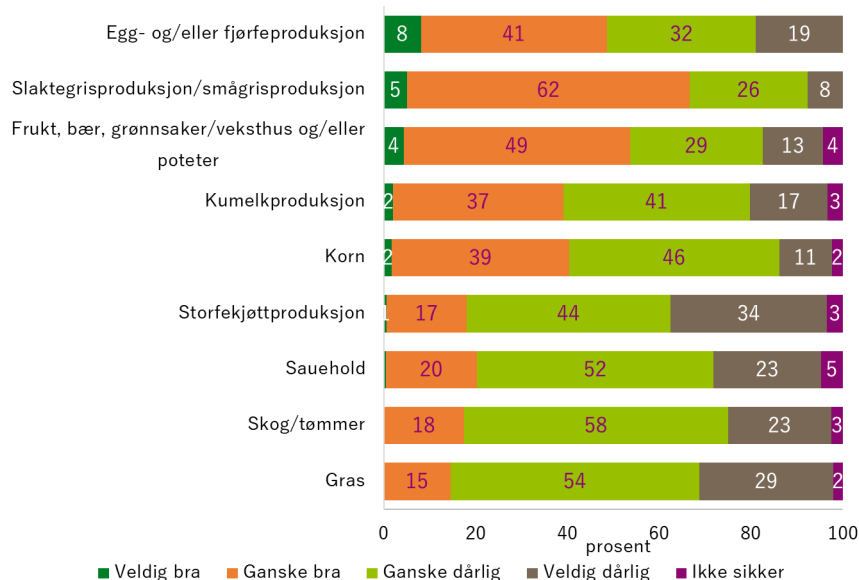
Synet på lønnsomhet i de ulike fylkene varierer. Det er gårdbrukerne i Oslo og Viken som i størst grad vurderer lønnsomheten til å være enten *ganske bra* (41 prosent) eller *veldig bra* (2 prosent). Det er i Møre og Romsdal at størst andeler oppgir at lønnsomhetene er *ganske dårlig* (53 prosent) eller *veldig dårlig* (29 prosent). Her var det bare 15 prosent som oppga at lønnsomheten var *ganske bra* og ingen som svarte *veldig bra*.

I Møre og Romsdal og Vestfold og Telemark fylker har det vært en spesielt stor nedgang i andeler som oppgir at lønnsomheten er *veldig bra* eller *ganske bra*, ned fra henholdsvis 37 og 47 prosent i 2021.

Den produsentgruppen som vurderer lønnsomheten best er griseprodusentene, 67 prosent svarte *veldig bra* eller *ganske bra*. Frukt-, grønt- og potetprodusentene kommer like bak med til sammen 53 prosent foran egg- og fjørfeprodusentene der 49 prosent svarte det samme.

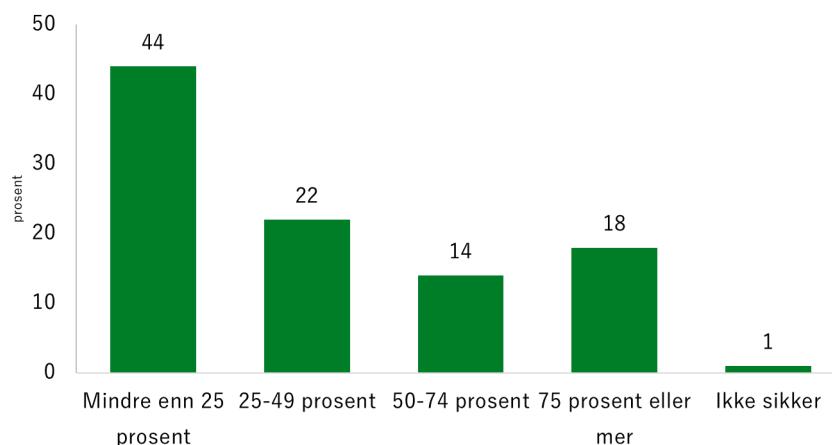
Det er blant gras-, skog-, storfe-, og saueprodusentene at flest svarer at lønnsomheten er dårlig. Blant disse gruppene svarer over 70 og 80 prosent at lønnsomheten er *ganske dårlig* eller *veldig dårlig*.

Blant alle gruppene, bortsett fra griseprodusentene, er det mindre andeler som oppgir at lønnsomheten er *veldig bra* eller *ganske bra* enn det var i 2021.

Figur 3 Hvordan vil du beskrive lønnsomheten (driftsresultatet) på ditt gårdsbruk i dag?

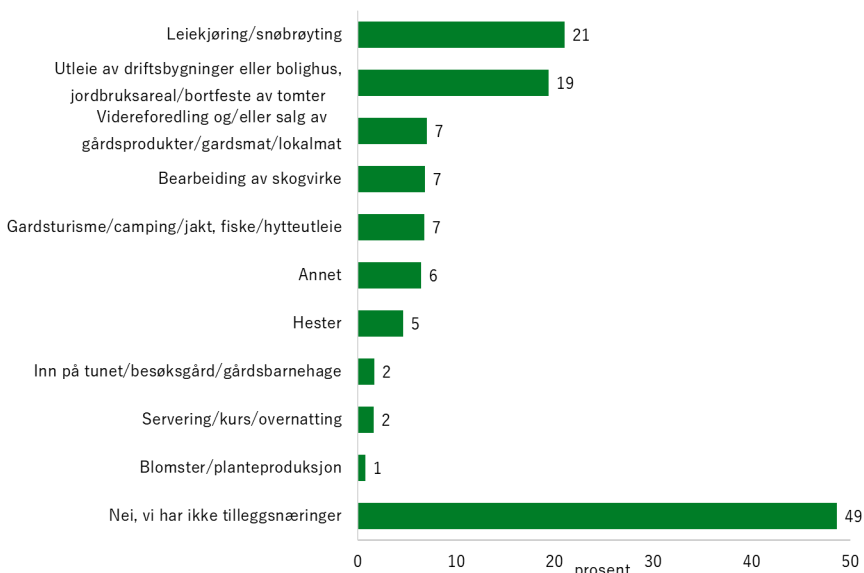
Blant respondentene svarte 18 prosent at mer enn 75 prosent av husstandens inntekt kommer fra gårdsdriften, mens 14 prosent svarte mellom 50 og 74 prosent. For 66 prosent kommer mindre enn halvparten av husstandens inntekter fra gårdsdriften.

Figur 4 Omtrent hvor stor andel (i prosent) av husstandens inntekt vil du anslå kommer fra gårdsdriften? (Med gårdsdriften mener vi både jordbruk, skogbruk og eventuelle tilleggsnæringer med

Over halvparten oppgir at de driver annen landbruksbasert næring på sitt bruk. Mest vanlig er leiekjøring og snøbrøyting (21 prosent).

Utleie av driftsbygninger, bolighus og jordbruksareal eller bortfeste av tomter på gården oppgis av 19 prosent. Sju prosent av de spurte oppgir næringer som videreføring og/eller salg av gårdsprodukter og gardsmat, bearbeiding av skogvirke og gårdsturisme, camping jakt og fiske.

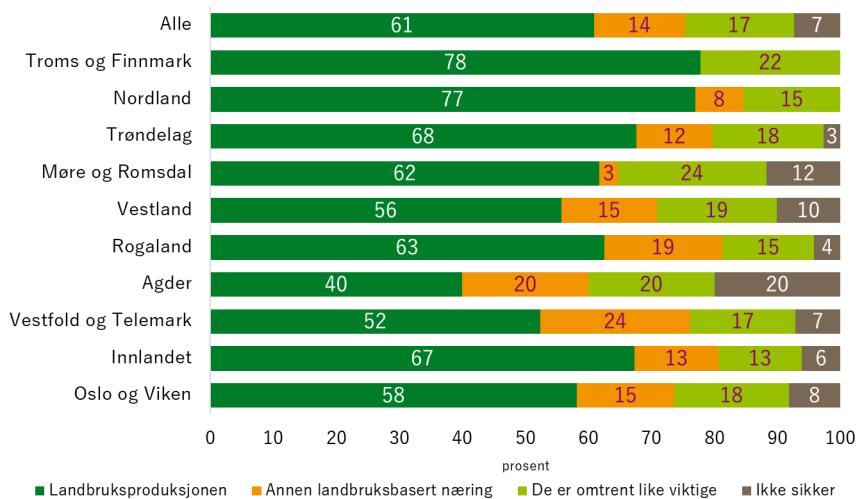

Figur 5 Drives det annen landbruksbasert næring på ditt bruk, og i så fall hvilke? (flere svar mulig)

Det er landbruksproduksjonen som «ligger i bunnen» for tilleggsnæringene, og 61 prosent oppgir at landbruksproduksjonen betyr mest for økonomien på bruket, mens 14 prosent oppgir at annen landbruksbasert næring har størst betydning for økonomien.

I Troms og Finnmark er det ingen som oppgir at annen landbruksbasert næring betyr mest, mens i Møre og Romsdal er det 3 prosent som svarer dette.

Det er i Vestfold og Telemark at det er størst andel som oppgir at annen landbruksbasert næring betyr mest. Mens det er i Agder den minste andelen som oppgir at landbruksproduksjonene er viktigst.

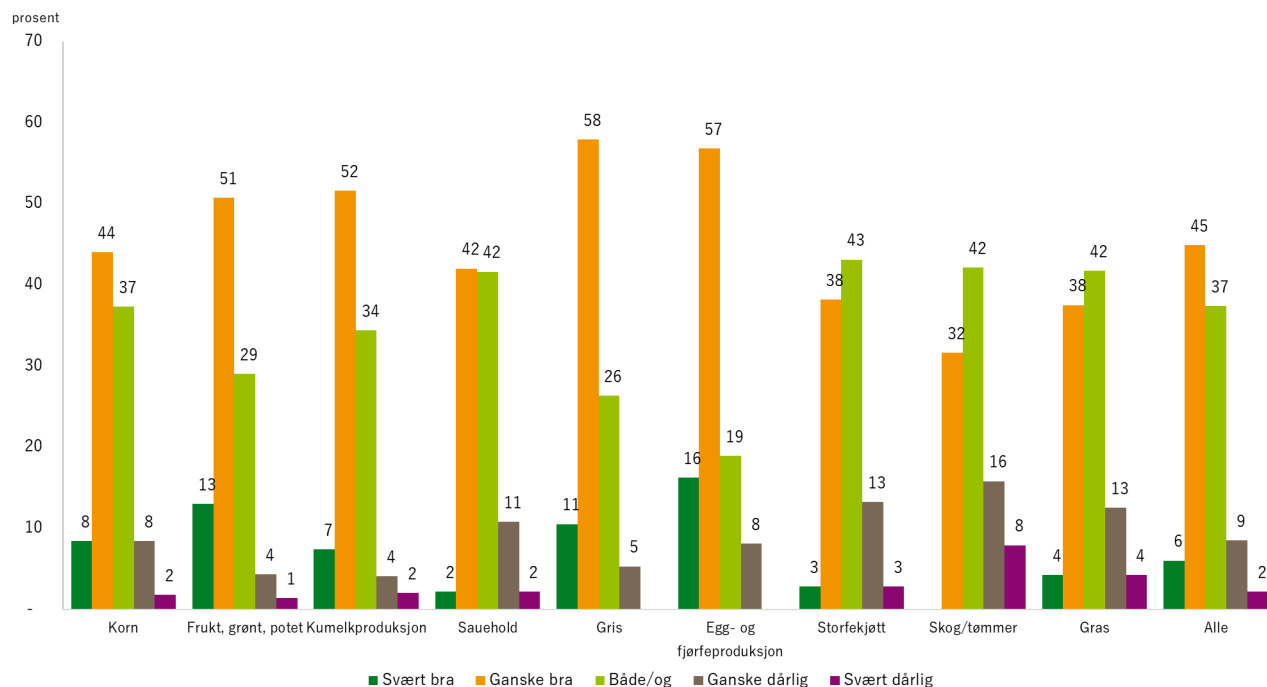
Figur 6 Er det landbruksproduksjonen eller tilleggsnæringen som betyr mest for økonomien på ditt bruk? (Med tilleggsnæringer menes næringer med utgangspunkt i gårdens ressurser)

1.3 Standarden på driftsapparatet

Rundt halvparten oppgir at driftsapparatet på gårdsbruket deres er enten *ganske* eller *svært bra*. Bare 11 prosent oppgir det motsatte, at standarden er *ganske* eller *svært dårlig*. Nær fire av ti oppgir at det er både og. Det

er noen forskjeller mellom produksjonene og det er egg og fjørfeprodusentene som ser ut til å ha det beste driftsapparatet, sammen med slaktegris- og kumelkprodusentene.

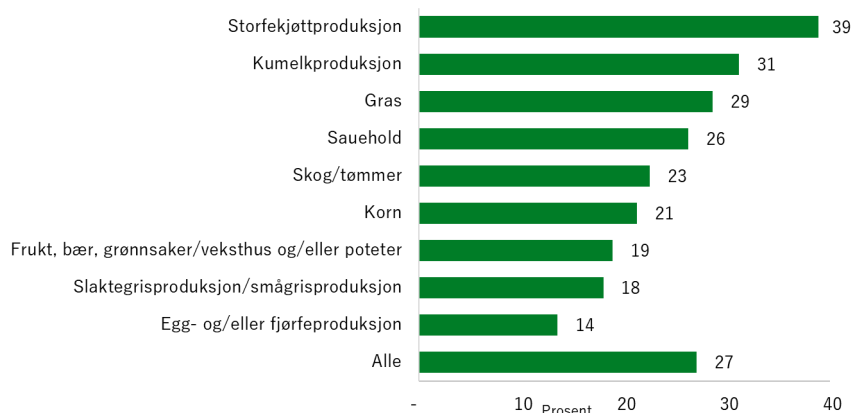
Sammenlignet med resultatene fra 2021 er det færre totalt som oppgir at standarden er *svært bra* eller *ganske bra*. Denne nedgangen ser vi i alle produksjonene.

Figur 7 Hvordan vil du karakterisere standarden på driftsapparatet, bygningene og jordarealet på gårdsbruket samlet sett?

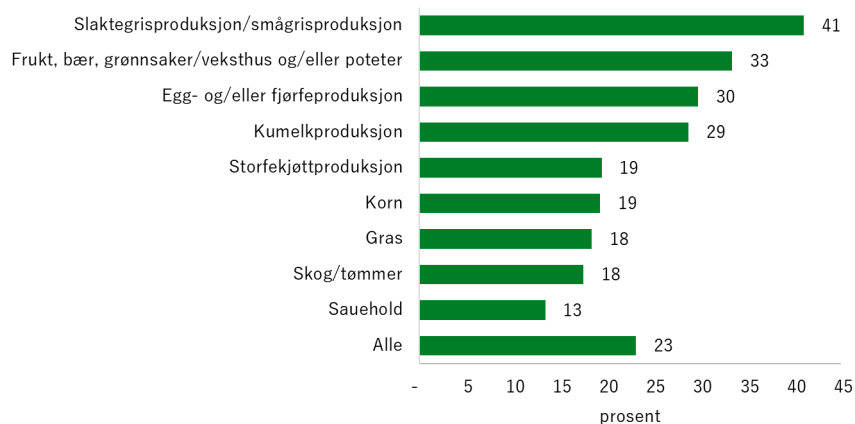
27 prosent av alle respondentene oppgir at det var et stort behov for investeringer i driftsapparatet.

Det er blant storfeprodusentene det er størst andeler som oppgir dette, mens egg og fjørfeprodusentene i minst grad oppgir *stort behov*. For storfekjøttprodusentene har andelen økt fra 33 prosent i 2021. For kumelkprodusentene derimot har andelen gått ned fra 40 prosent i 2021 til 31 prosent i år.

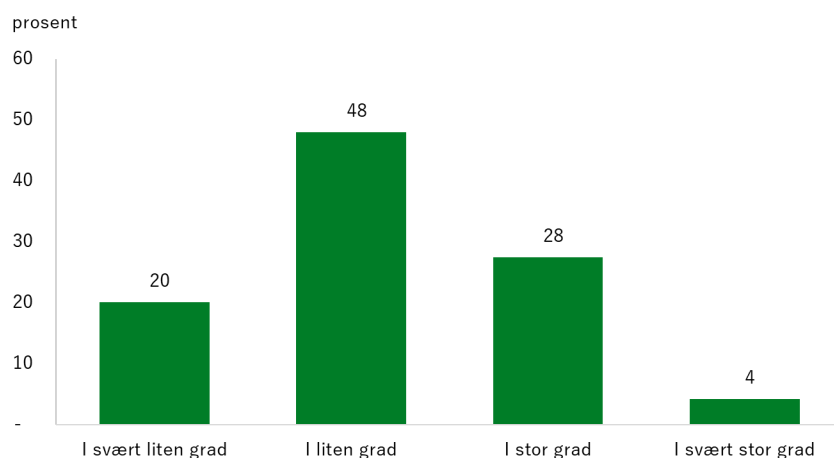
Figur 8 I hvilken grad er det behov for investeringer i driftsapparatet på gårdsbruket ditt? Andeler som oppgir «stort behov».

Om lag én av fire (23 prosent) planlegger å gjøre større investeringer på minst 500 000 kroner de nærmeste 12 månedene. Det er ikke noe automatisk overlapp mellom de som oppgir stort behov for investeringer og de som planlegger så store investeringer. Det er høyest andel blant gris-, frukt-, grønt- og potet-, og egg- og fjørfeprodusenter som har planer om investeringer. Det er lavest andel blant de som driver med sau, og skog og tømmer. De to gruppene av produsentene som oppgir best lønnsomhet er også de som i størst grad planlegger å investere de neste 12 månedene.

Figur 9 Planlegger du å gjennomføre større investeringer eller vedlikeholdsarbeid i løpet av de neste 12 månedene? (Med større investeringer eller vedlikeholdsarbeid mener vi her 500 000 kroner eller mer)
Andel som har oppgitt *Ja, jeg planlegger å gjennomføre investeringer i løpet av de neste 12 månedene.*

Blant de som har svart at de planlegger større investeringer er det nær én av tre som svarer at forventninger om klimakutt og klimatilpasninger i landbruket i Norge påvirker investeringsplanene i stor grad eller svært stor grad. Det er 48 prosent som svarer i liten grad og 20 prosent som svarer i svært liten grad.

Figur 10 Det er forventninger om klimakutt og klimatilpasninger i landbruket i Norge. I hvilken grad påvirker dette dine planlagte investeringer?

Blant de som ikke planlegger å investere er det flest som oppgir som én av grunnene *For lav lønnsomhet til at investeringer betaler seg* (60 prosent). Denne andelen har gått opp fra 49 prosent for to år siden og 40 prosent fra fire år siden. Det var også flere som oppga *Framtidsutsiktene i næringen er for usikre*, 45 prosent mot 32 prosent i forrige undersøkelse. Det var 17 prosent som svarte at *Det er ikke behov for å gjennomføre investeringer på bruket*, mens 20 prosent svarte det for to år siden.

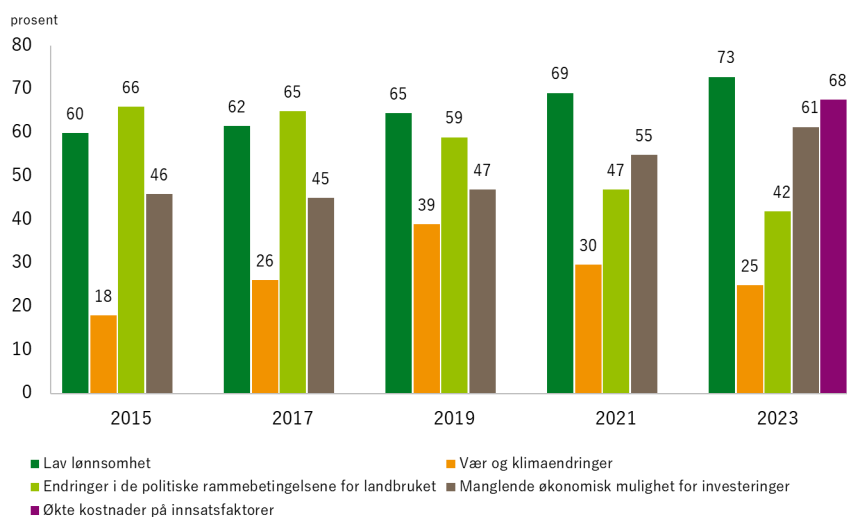

Figur 11 Hva er den eller de viktigste grunnene til at det ikke foreligger planer om investeringer i gårdsdriften? (flere svar mulig)

På spørsmål om hva bøndene ser som de største utfordringene for gårdsbruket framover er det flest som svarer *Lav lønnsomhet* (73 prosent), og denne andelen har vært økende siden 2015.

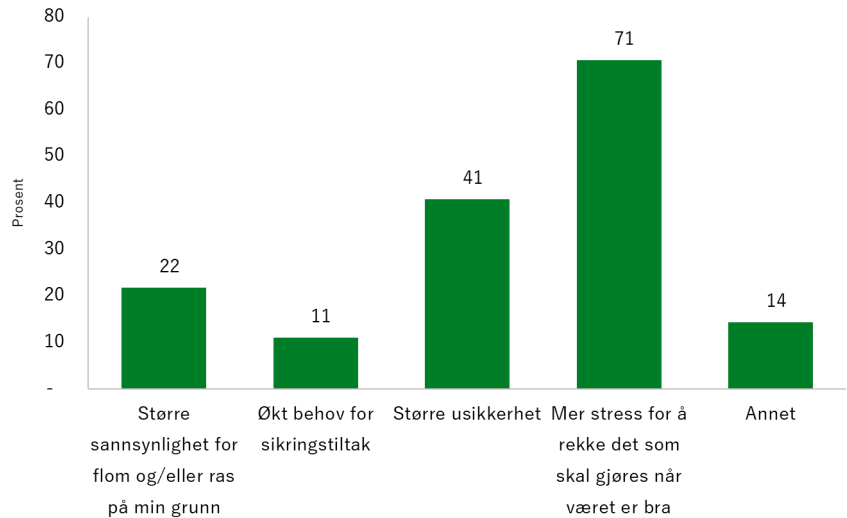
Også *Manglende økonomiske mulighet for investeringer* var det 61 prosent som svarte i år, opp fra 55 prosent for to år siden.

I årets undersøkelse la vi også til et svaralternativ, *Økte kostnader på innsatsfaktorer*, og 68 prosent oppga dette som en av de største utfordringene for sitt gårdsbruk framover.

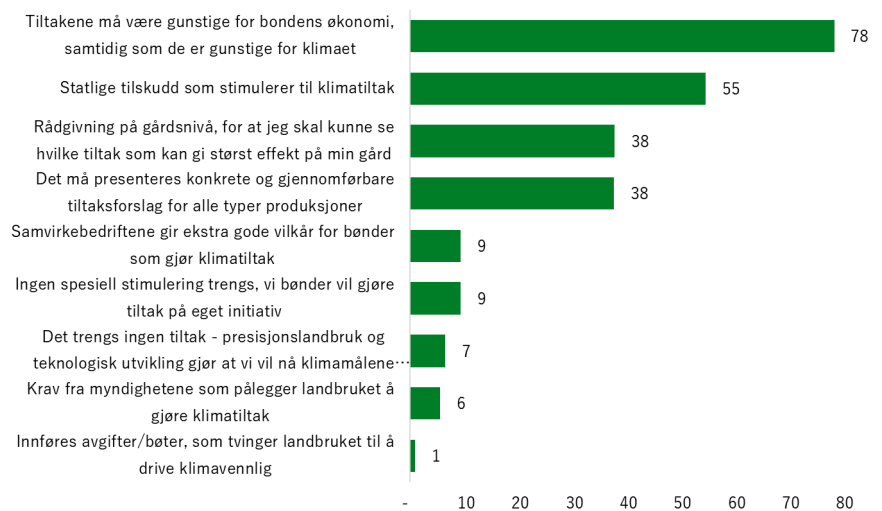
Figur 12 Hva ser du som de største utfordringene for gårdsbruket ditt i tiden framover? (flere svar mulig) - andel som har oppgitt utvalgte alternativer.

Det var 40 prosent som svarte at et endret klima påvirker driften på gården. Disse bøndene ble spurt om på hvilken måte det endrer gårdsdriften, og 71 prosent oppga *Mer stress for å rekke det som skal gjøres når været er bra*, mens 41 prosent oppga *Større usikkerhet*.

Figur 13 På hvilken måte påvirker et endret klima gårdsdriften din? (N=

Bøndene ble bedt om å angi hvilke foreslåtte påstander/tiltak de mener er viktigst for at de som bonde kan bidra til at landbruket når sine klimamål i 2030. Det var 78 prosent som svarte *Tiltakene må være gunstige for bondens økonomi, samtidig som de er gunstige for klimaet*. Over halvparten svarte også *Statlige tilskudd som stimulerer til klimatiltak*.

Figur 14 Hvilke påstander/tiltak mener du blir viktigst for at du som bonde kan bidra til at landbruket skal nå sine klimamål i 2030? Inntil tre svar.

1.4 Holdninger til å være bonde

Vi har spurt bøndene hvor enige de er i forskjellige påstander om bondeyrket. Det var 74 prosent som svarte at de var enige i påstanden *Jeg trives godt som bonde*. Denne andelen har gått ned noe siden den forrige undersøkelsen da 80 prosent var enige. Men selv om de fleste trives var det bare 24 prosent som svarte at de *vil anbefale unge i dag å velge bondeyrket*. Denne andelen har gått ned fra 42 prosent i 2021. Andelen som svarer at de *ser lyst på framtidssiktene*

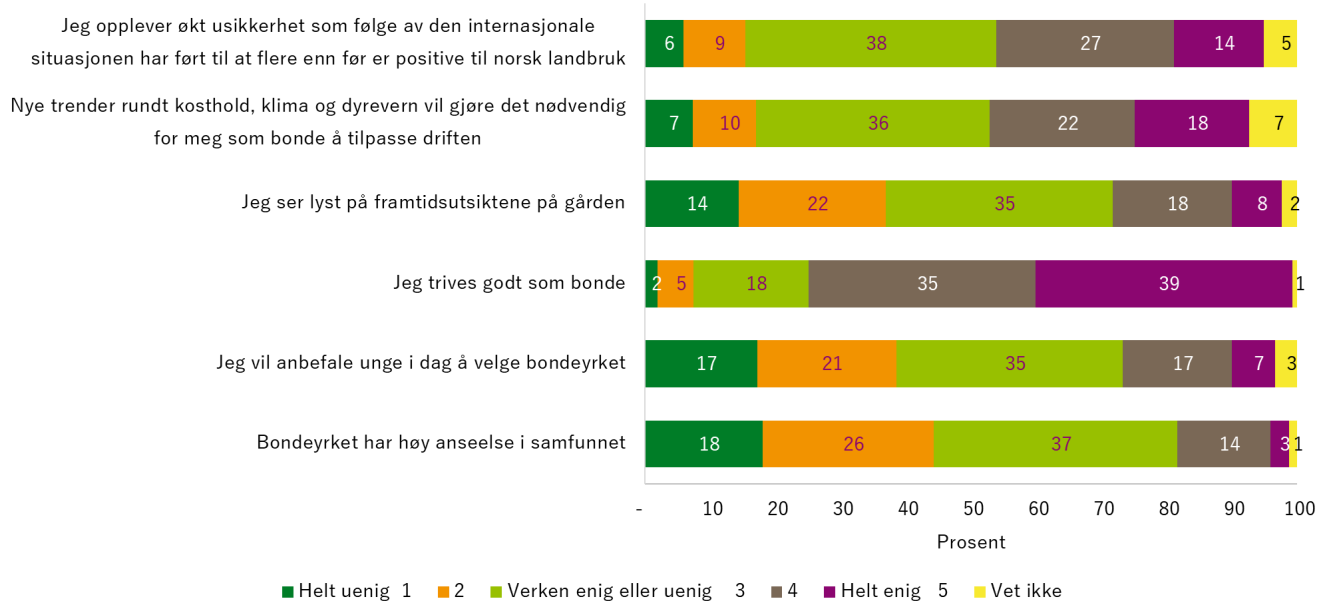
på gården har også gått ned fra 38 prosent i 2021 til 26 prosent i år.

Påstanden om at *bondeyrket har høy anseelse i samfunnet* var det flere som var uenige i (44 prosent) enn enige (17 prosent), mens 37 prosent var verken enige eller uenige i påstanden. Også på denne påstanden var det endring fra forrige undersøkelse da 36 prosent var uenige.

Det er 41 prosent som opplever at den økte usikkerheten som følge av

den internasjonale situasjonen har ført til at flere enn før er positive til norsk landbruk. Bare 17 prosent er uenige mens 38 prosent er verken enig eller uenig.

Påstanden om at *nye trender rundt kosthold, klima og dyrevern vil gjøre det nødvendig for meg som bonde å tilpasse driften* var 40 prosent enige i mens 17 var uenige.

Figur 15 Hvor enig eller uenig vil du si at du er i påstandene om bondeyrket? (På en skala fra 1-5, hvor 1 er helt uenig og 5 er helt enig)

Det er også stilt spørsmål om hvordan landbruket bør utvikles videre.

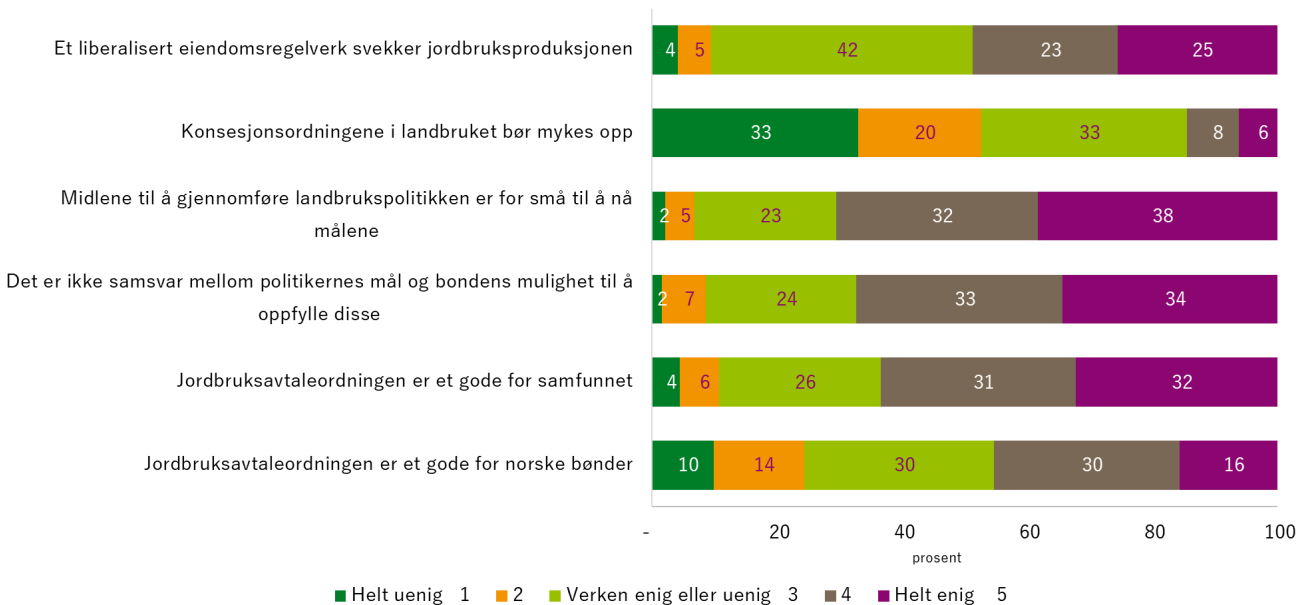
Nesten halvparten er enige i at *et liberalisert eiendomsregelverk svekker jordbruksproduksjonen* (48 prosent).

Bøndene er i stor grad uenige i at *konsesjonsordningene i landbruket bør mykes opp* (53 prosent). Derimot er de i høy grad enige i påstanden om at

midlene til å gjennomføre landbrukspolitikken er for små til å nå målene, og at det er ikke samsvar mellom politikernes mål og bondens mulighet til å oppfylle disse.

Bøndene er også enige i at jordbruksavtaleordningen er et gode for samfunnet. Her svarer 63 prosent at de er helt eller ganske enig, mens bare 10 pro-

sent er uenige. Dette er flere enn de som mener at *jordbruksavtaleordningen er et gode for norske bønder* (46 prosent).

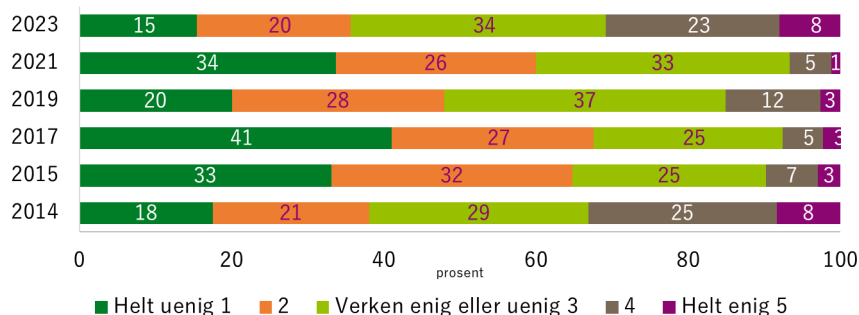

Figur 16 Hvor enig eller uenig vil du si at du er i påstandene om bondeyrket? (På en skala fra 1-5, hvor 1 er helt uenig og 5 er helt enig)

1.5 Trender

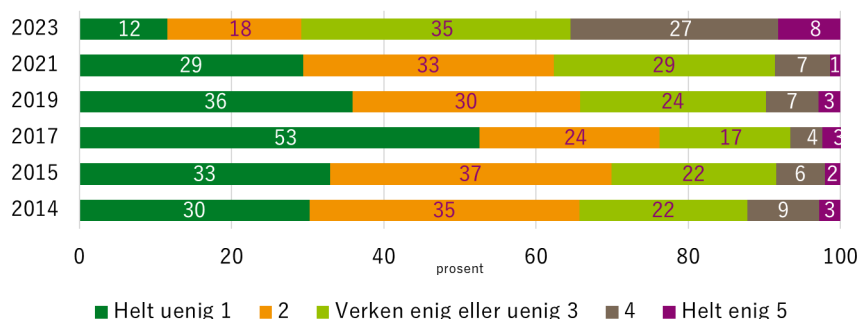
Påstanden om at *Bøndene har grunn til å være fornøyd med jordbruksoppgjøret forrige år* var det flere som var enige i år enn forrige undersøkelse som gjaldt for oppgjøret i 2020. Det var 31 prosent som var enige i denne påstanden om 2022 oppgjøret, mens bare 6 prosent var enige i forrige undersøkelse.

Det var likevel en litt større andel også i år som var uenige enn enige i påstanden.

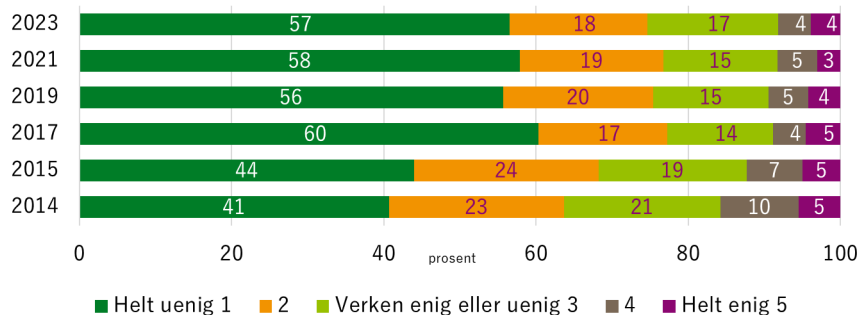
Figur 17 Bøndene har grunn til å være fornøyd med jordbruksoppgjøret forrige år

Påstanden om at *dagens regjering har ført en god landbrukspolitikk* var det også flere som var enige i denne undersøkelsen enn tidligere undersøkelser. Det var 35 prosent som var enige i påstanden mot 8 prosent i 2021. Det var også en større andel enn i tidligere undersøkelser, 35 prosent, som var verken enig eller uenig. 30 prosent av respondentene var uenige.

Figur 18 Jeg syns dagens regjering har ført en god landbrukspolitikk/Landbrukspolitikken som føres er tilfredsstillende.

Påstanden om at *det er nødvendig med en videre strukturutvikling i landbruket mot større og færre bruk* er det fortsatt flest som er uenige i, selv om andelen er litt mindre i år enn i 2021. Også andelen som er enige i påstanden er litt mindre i år.

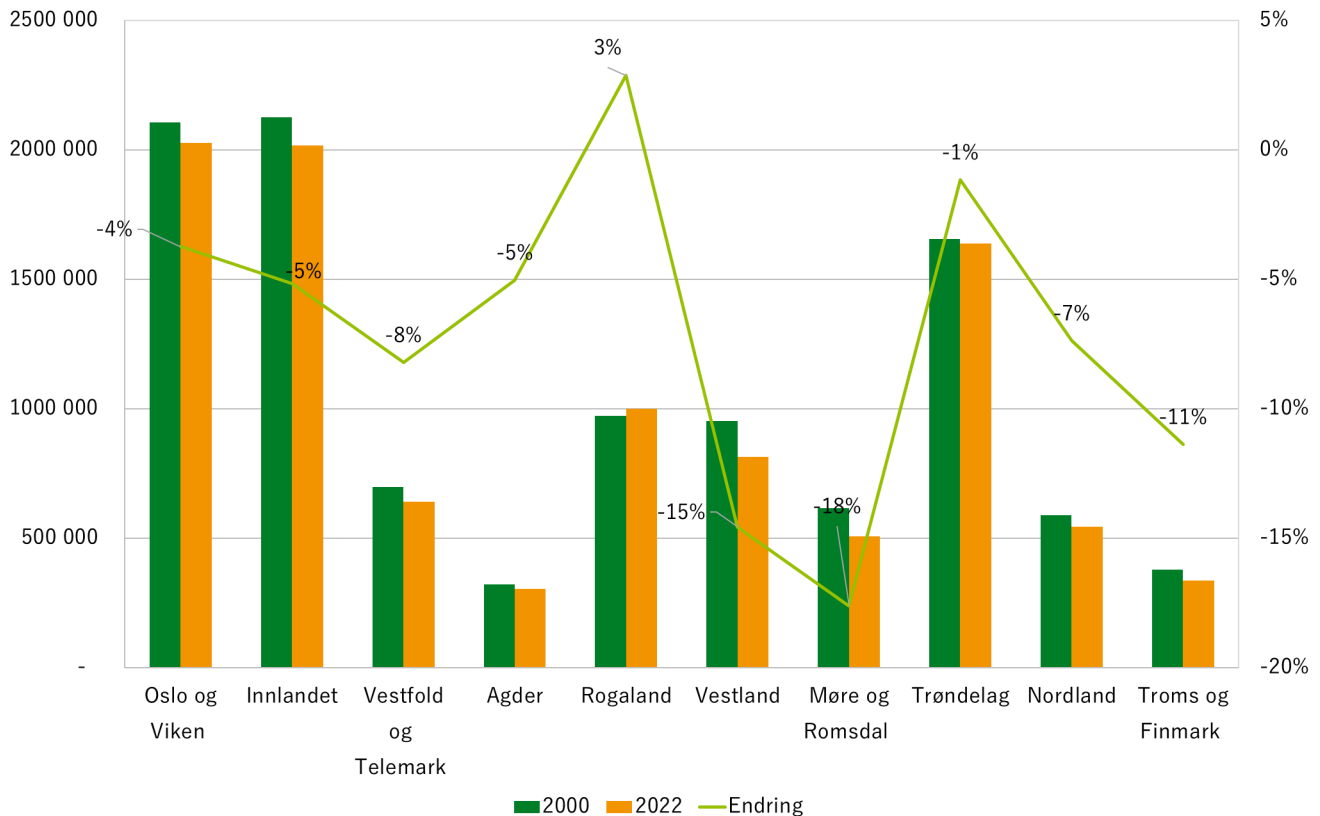
Figur 19 Det er nødvendig med en videre strukturutvikling i landbruket mot større og færre bruk.

■■■■■■■■ DEL 2

RÅVAREGRUNNLAGET

2.1 Areal til matproduksjon

Figur 20 Jordbruksareal i drift i 2022, etter fylke* i dekar og prosentvis endring i perioden 2000—2022. Kilde: SSB og AgriAnalyse.

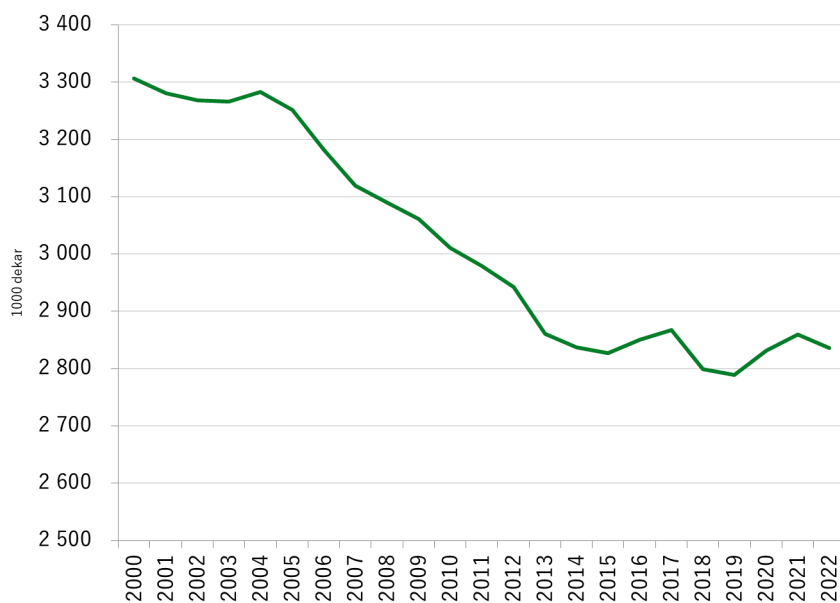
Norge har 3,5 prosent dyrket jordbruksareal (SSB, 2023). I tillegg har vi 37,6 prosent skog og 37,4 prosent åpen fastmark som kan brukes til produksjon av mat, energi og fiber. Utmarksressursen kombineres med hva som finnes av tilgang på dyrka mark brukt til fôr til husdyrene i vin-

terhalvåret.

I 1939 hadde Norge 11 millioner dekar jordbruksareal i drift, mens det i 2022 var det 9,8 millioner dekar jordbruksareal i drift. Norsk jordbruksareal har falt med 6 prosent i landsmålestokk siden år 2000. Rogaland er eneste fylke med vekst i jordbruks-

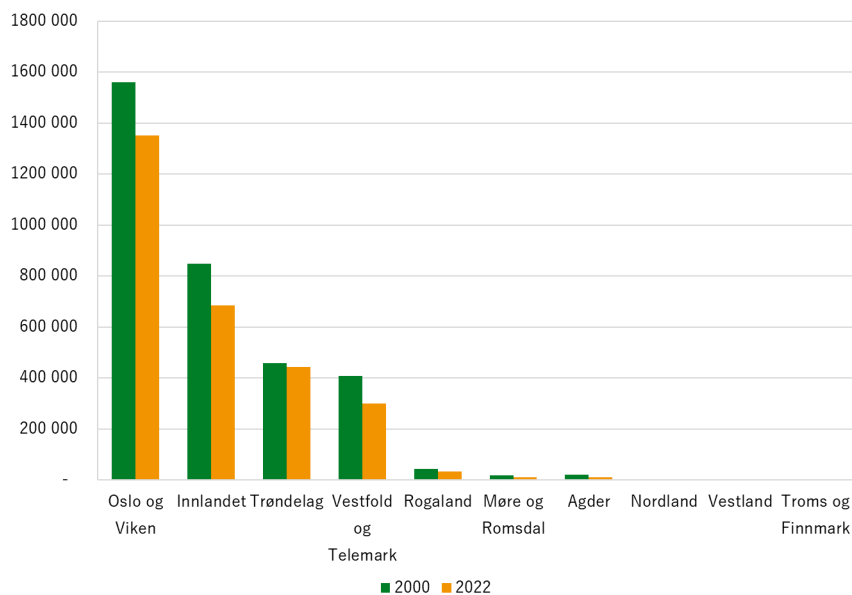
areal fra år 2000. De tre fylkene med størst nedgang i areal er Møre og Romsdal med 18 prosent, Vestland med 15 prosent og Troms og Finnmark med 11 prosent.

* Det er flere kommuner som har byttet fylke ved fylkessammenslåingen: Rindal og Halså har gått fra Møre og Romsdal til Trøndelag, Tjeldsund har flyttet fra Nordland til Troms, og Lunner og Jevnaker fra Oppland til Viken (SSB).

Norsk kornareal har falt med 14,2 prosent fra 2000 til 2022. Det ser ut til å ha stabilisert seg mellom 2,8 og 2,9 millioner dekar fra 2013.

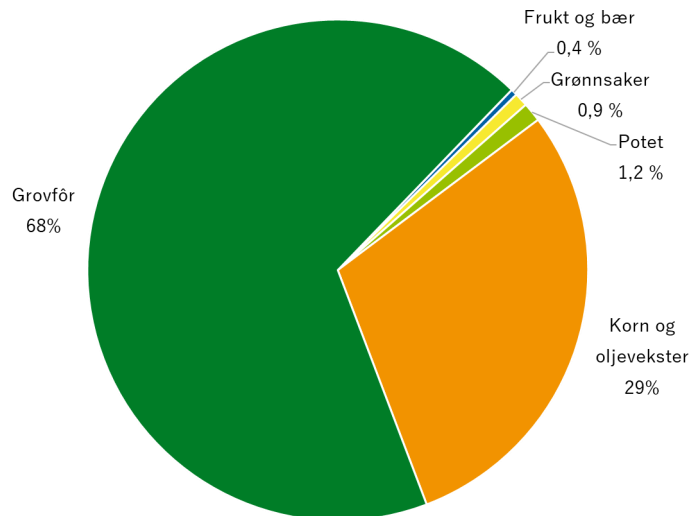
Figur 21 Kornareal i dekar, 2000—2022. Kilde: SSB

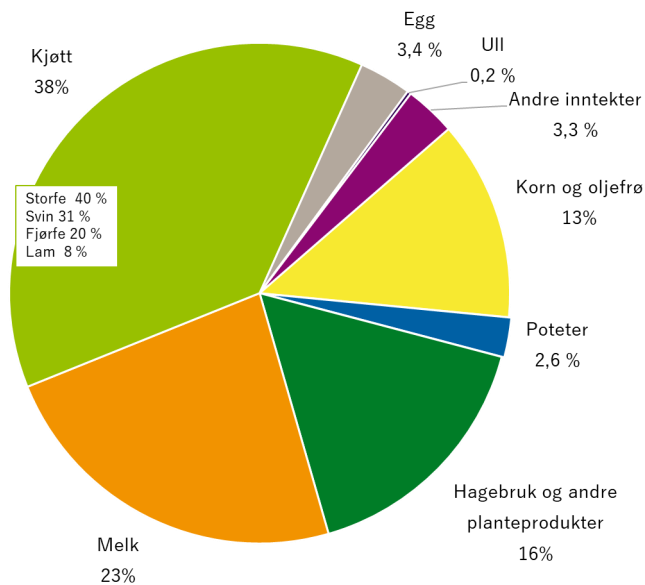
Kornarealet har gått ned i alle fylker. Størst fall er det i Oslo og Viken fylke, med en nedgang på i 208 590 dekar fra år 2000. Størst prosentvis nedgang er i Vestland fylke hvor det ikke lenger dyrkes korn.

Figur 22 Kornareal i dekar fordelt på fylke i 2000 og 2022. Kilde: SSB

Arealet med potetproduksjon viser nedgang på 13 prosent fra år 2005 til 2022, mens areal brukt til grønnsaksproduksjon har økt med 24 prosent i samme periode. Arealet til frukt og bær har økt med 71 prosent fra 23 541 dekar i 2005 til 40 293 dekar i 2022.

Figur 23 Produksjoner fordelt på areal.
Kilde: Resultatkontrollen og Produksjonstilskuddsstatistikken

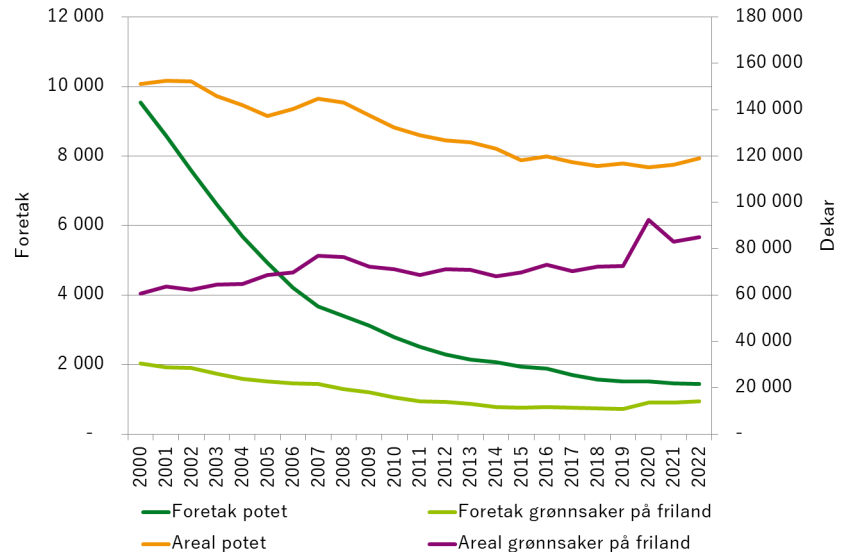

Melk og kjøttproduksjon er kjernen i norsk jordbruksproduksjon, med sine om lag 60 prosent av total jordbruksproduksjon målt i omsetning i 2022. Korn samt frukt og grønnsaker utgjør den andre bærebjelken i norsk jordbruk. Omsetningen i korn og oljefrø har økt med 125 prosent fra 2010 til 2022, mens omsetningen i melk og kjøtt kun har økt med 50 prosent i samme periode.

Figur 24 Fordeling på ulike produksjoner basert på omsetning i normaliserte regnskap i 2022. Kilde: Totalkalkylen, tabell 5.6 og 1.6 i 2023 og 1.4 i 2015

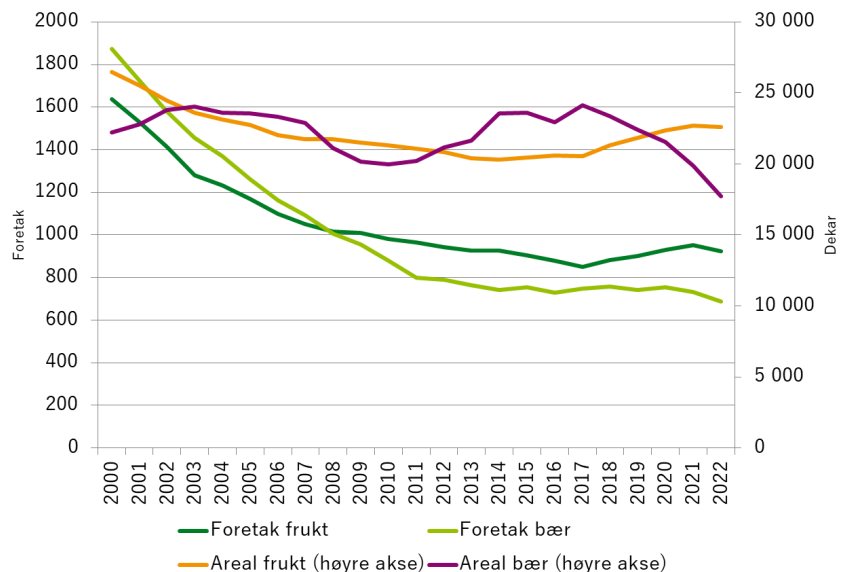

Arealet med potetproduksjon viser nedgang på 21 prosent fra år 2000 til 2022, mens areal brukt til grønnsaksproduksjon, har økt med 40 prosent i samme periode. Gjennomsnittsareal per gårdsdrift med grønnsaker har økt fra 30 dekar i 2000 til 90 dekar i 2022. Trenden med færre og større bruk gjelder også for grønnsaksdyrkere og potetbønder, men trenden har flatet ut etter 2015. Det ser ut til at antall dekar per bruk har stabilisert seg på rundt 90 dekar.

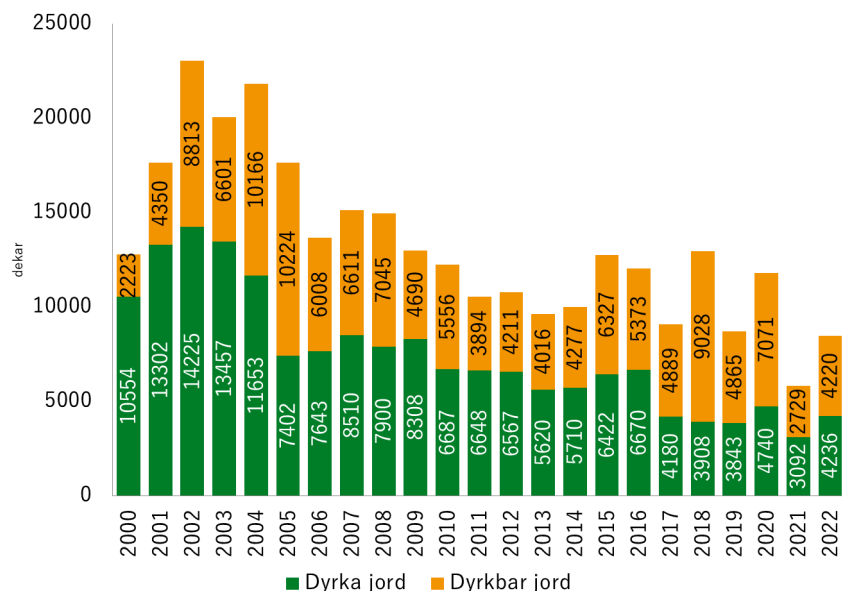
Figur 25 Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker og antall dekar med grønnsaker og poteter, 2000-2022. Kilde: Resultatkontrollen

Arealet for frukt falt fra 2000 til 2014, for å øke igjen fra 20 330 da i 2014 til 22 587 da i 2022. Antall foretak med frukt har vært også økt de fire siste årene, fra 880 bruk i 2016 til 931 bruk i 2020. Arealet for bær har variert fra ca. 22 000 dekar i 2000 til ca. 17 000 dekar i 2022, samtidig som antall foretak med bær har gått ned med 60 prosent fra år 2000 til 2020. I 2020 var det 755 foretak som hadde bærproduksjon.

Figur 26 Antall jordbruksbedrifter med frukt og bær samt antall dekar, 2000-2022. Kilde: Landbruksdirektoratet

Omdisponering av dyrka og dyrkbar mark har variert fra 23 038 i 2002 til 5 821 i 2021, det laveste antall dekar siden 2000. Antallet dekar jordbruksjord som er omdisponert økte i 2022. Stortingets tak på omdisponering av matjord som er satt til 2000 dekar per år er ikke nådd.

Figur 27 Omdisponering av dyrka og dyrkbar mark fra 2000 til 2022. Kilde: SSB.

På fylkesnivå fortsetter strukturendringen med færre og større bruk.

I Innlandet har jordbruksareal per gårdsbruk økt med 103 prosent på 22 år. De største brukene ligger fortsatt i Oslo og Viken, men Troms og Finnmark tar innpå. I 2022 var gjennomsnittstørrelsen per bruk i Oslo og Viken var på 330 dekar, og i Troms og Finnmark var det 314 dekar. Gjennomsnittstørrelsen var minst i Vestland fylke med et snitt på 140 dekar per bruk.

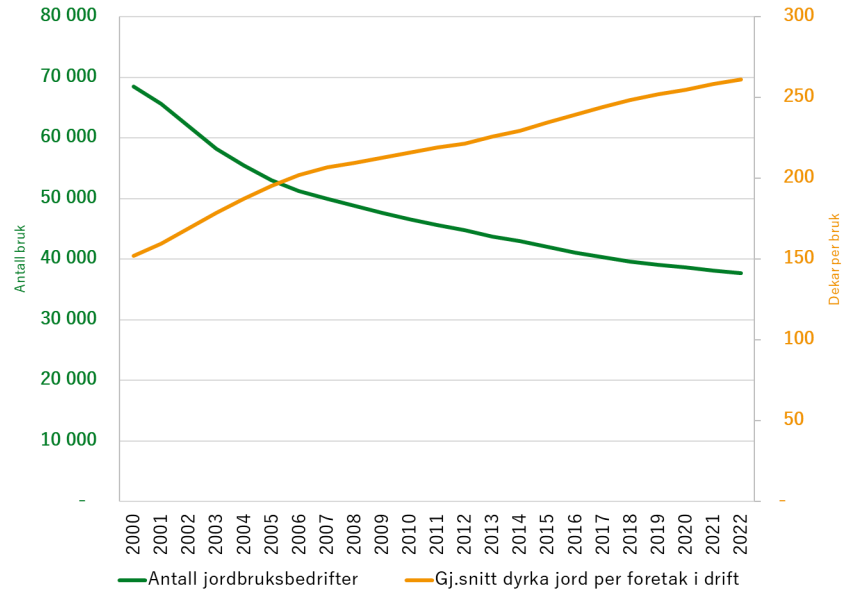
	Endring 2000 -2010	Endring 2010 -2020	Endring 2000-2022
Innlandet	55 %	32 %	103 %
Vestland	41 %	34 %	90 %
Rogaland	41 %	24 %	77 %
Vestfold og Telemark	36 %	27 %	75 %
Agder	39 %	23 %	75 %
Hele landet	40 %	21 %	72 %
Trøndelag	44 %	17 %	72 %
Oslo Viken	37 %	19 %	64 %
Nordland	53 %	8 %	63 %
Møre og Romsdal	28 %	20 %	57 %
Troms og Finnmark	43 %	7 %	55 %

Tabell 3 Endring i jordbruksareal per bedrift fra 2000 til 2022. Kilde: SSB.

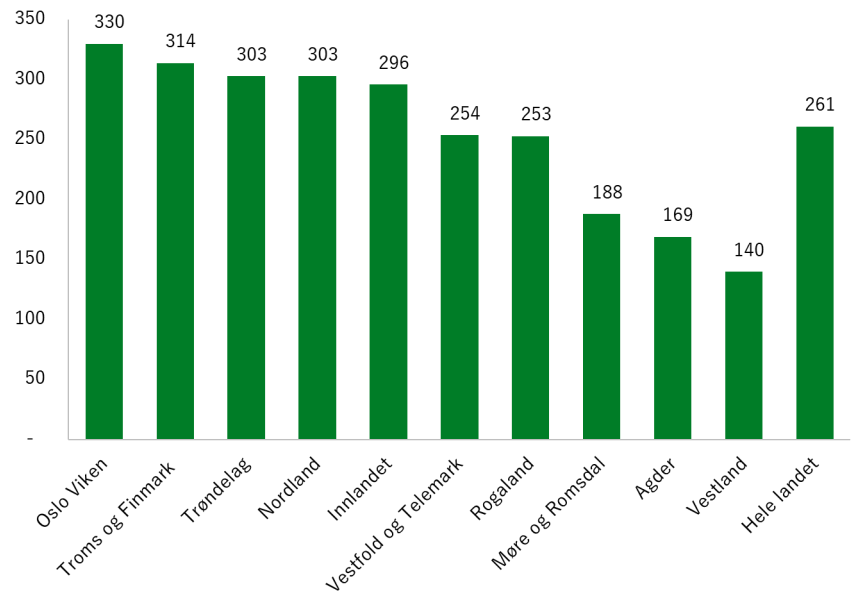
2.2 Struktur

Antall gårdsbruk i Norge har gått ned med 45 prosent fra 2000 til 2022, mens antall dekar jordbruksareal kun har falt med 6 prosent i samme periode. Det innebærer at gjennomsnittsbruket har økt driftsarealet med 72 prosent fra 152 dekar per bruk i 2000 til 261 dekar per bruk i 2022.

Figur 28 Antall bruk og gjennomsnittlig areal per bruk for perioden 2000 til 2022. Kilde: SSB

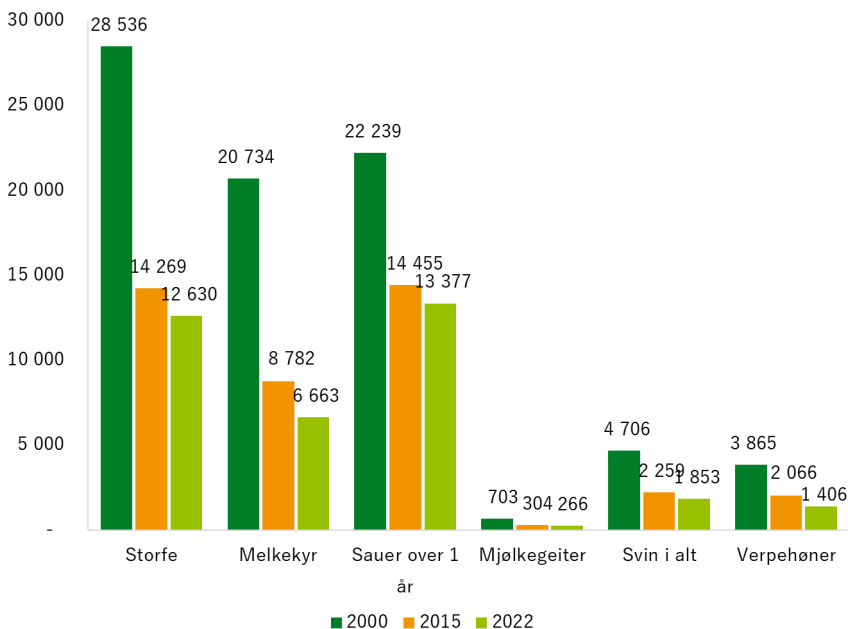
Gjennomsnittlig antall dekar per bruk har økt med 72 prosent fra år 2000 til 2022. Størst har økningen vært i Troms og Finnmark med 103 prosent i samme periode. Endringen i gjennomsnittlig antall dekar per bruk er lavest i Møre og Romsdal med kun økning på 47 prosent fra år 2000 til 2022.

Figur 29 Gjennomsnittlig antall dekar per jordbruksbedrift i 2022 fordelt på fylker. Kilde: SSB.

2.3 Animalsk produksjon

I 2022 har antall bruk med storfe blitt mer enn halvert siden 2000, til tross for at det har vært noen nyetableringer med ammekuproduksjon. Antall bruk med ammekue utgjorde 47 prosent av alle storfebønder i 2022. Det er en økning fra 20 prosent i år 2000. Det har blitt færre bruk med sau over 1 år, færre bruk med melkegeiter, svin og høner siden år 2000. Totalt antall bruk med husdyr har gått ned med 45 prosent fra 2000 til 2022.

Figur 30 Jordbruksforetak med husdyr etter husdyrslag i 2000, 2015 og 2022. Kilde: SSB.

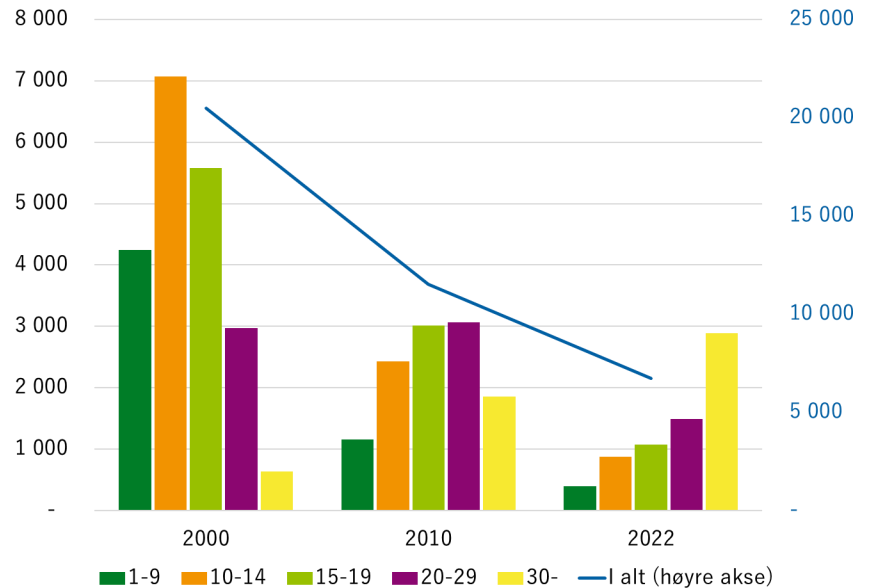
Strukturendringen i husdyrproduksjonen fortsetter. Gjennomsnittlig antall melkekyr per bruk har økt fra 14 i år 2000 til 31 i år 2022. Størst økning er det i antall verpehøner som har økt med 289 prosent fra 851 i 2000 til 3 312 i 2022 per gårdsbruk.

	2000	2010	2022
Storfe i alt	35	52	71
Kyr i alt	14	20	28
Mjølkekyr	14	21	31
Ammekyr	7	13	19
Sauer over 1 år	43	62	69
Mjølkegeiter	72	91	126
Avlssvin	31	67	81
Slaktesvin	92	210	251
Høner	851	2140	3312

Tabell 4 Gjennomsnittlig antall husdyr per bedrift i 2000, 2010 og 2022. Kilde: SSB.

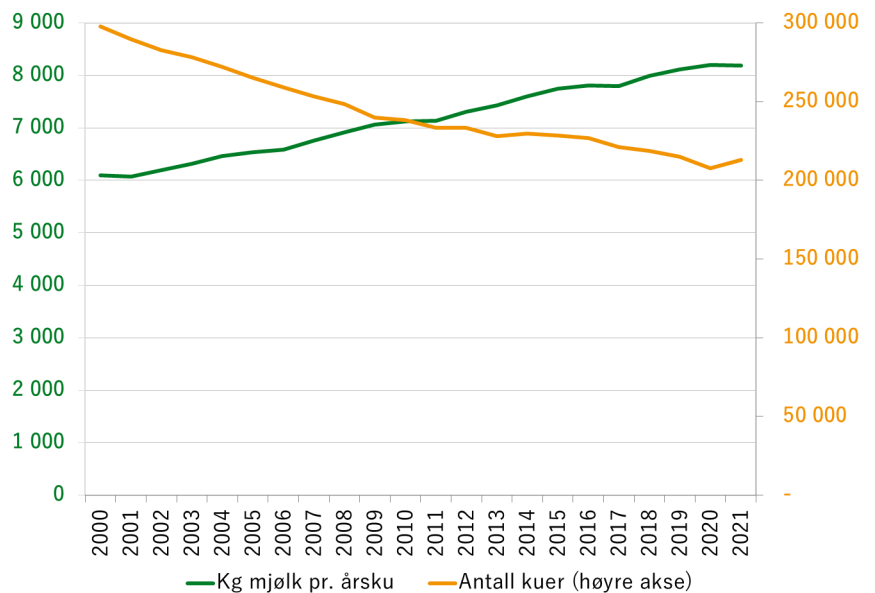

Antall melkebruk er mer enn halvert siden 2000. Alle bruksstørrelser unntatt de med over 30 melkekyr, har avtatt. Det er 30 bruk igjen med færre enn 5 melkekyr i fjøset, mens antall bruk med over 30 kyr har økt fra 632 bruk i 2000 til 2 889 bruk i 2022.

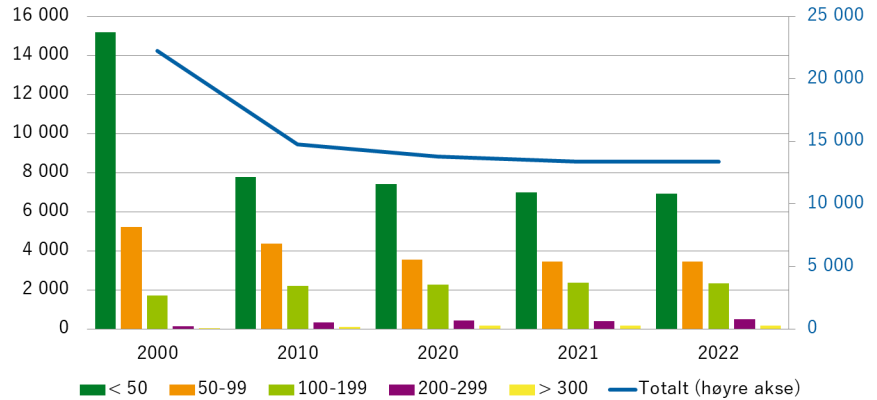
Figur 31 Antall jordbruksbedrifter med melkekyr (høyre akse), og antall bruk fordelt på størrelse målt i gjennomsnittlig antall kyr per bruk. Kilde: Resultatkontrollen

Avdråttene per ku har økt fra 2000 til 2020. Antallet melkekyr har falt fra 2000 til 2020, men gikk litt opp igjen i 2021.

Figur 32 Antall leverte kilo melk per ku i gjennomsnitt (TINE rådgivning), og antall melkekyr (SSB).

Gjennomsnittstørrelsen på sauebrukene har økt med 10 prosent fra 2010 til 2022. Det er de brukene med over 300 vinterføra sau som har økt mest, fra 2010 til 2022. Antall vinterføra sau har gått ned med 9 prosent i samme periode.

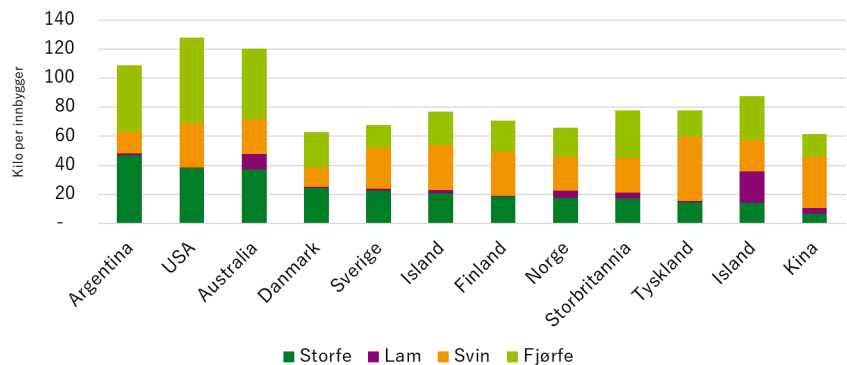
Figur 33 Andel jordbruksbedrifter med sau etter antall vinterføra sau. Kilde: Resultatkontrollen

Gjennomsnittstørrelsen på bruk med verpehøner har økt med 24 prosent fra 2010 til 2022, og det er brukene med over 7500 verpehøner som har økt mest. Antall verpehøner per gårdsbruk i gjennomsnitt har økt fra 5 975 i 2010 til 7414 i 2022.

Besetningsstørrelse	1999	2005	2010	2022
500-999	155	62	19	13
1000-1999	398	159	62	18
2000-4999	477	303	134	33
5000-7500	113	266	394	246
>7501	43	39	48	315
Sum	1186	829	657	625
1000 høner	3101	3372	3926	4634
Per gårdsbruk	2615	4067	5975	7414

Tabell 5 Utvikling i struktur for gårdsbruk med verpehøner fra 1999 til 2022. Kilde: Resultatkontrollen, tabell 2.23

Tall fra FAO for kjøttforbruket per innbygger for noen land viser at nordmenn konsumerer 70 kilo kjøtt per innbygger i året, noe som er vesentlig mindre enn i USA, Australia og mindre enn hva svensker, finner og islendinger konsumerer.

Figur 34 Kjøttforbruket i antall kilo per innbygger fordelt på dyreslag for noen land i 2021. Kilde: FAO

Det er flest melkekyr i Trøndelag, flest ammekyr i Innlandet, mens det er flest sau, verpehøner og svin i Rogaland, og flest melkegeiter i Vestland.

	Mjølkeku	Ammeku	Vinterfôra sau	Mjølkegeit	Avlssvin	Verpehøner
Hele landet	208 275	98 772	950 782	35 838	77 767	4 137 291
Oslo og Viken	13 292	13 996	57 522	2 146	8 416	721 964
Innlandet	36 698	25 618	145 874	5 199	16 977	560 322
Vestfold og Telemark	4 259	6 785	24 162	1 712	5 709	233 565
Agder	6 780	6 236	37 542	12	1 501	122 356
Rogaland	37 711	13 107	196 157	1 883	22 434	1 063 142
Vestland	24 125	5 638	182 379	8 595	2 512	206 116
Møre og Romsdal	18 684	4 298	59 178	4 364	723	144 160
Trøndelag	45 376	15 886	109 146	543	15 277	956 587
Nordland	14 144	5 935	82 428	3 756	3 961	85 409
Troms og Finnmark	7 206	1 273	56 394	7 628	257	43 670

Tabell 6 Antall husdyr per fylke. Telledato 1. januar 2022. Kilde: SSB

	Sauer: voksne og lam på utmarksbeite	Totalt tap (omsøkt tapt rovvilt)	Erstattet tap	Erstatningsbeløp (mill.kr)
2006	1 997 522	66 610	39 085	68,1
2007	1 914 818	65 394	39 833	77,7
2008	1 900 171	58 904	32 294	68
2009	1 943 746	61 602	34 465	75,4
2010	1 960 228	62 122	32 935	73
2011	1 941 354	57 264	30 385	68
2012	1 895 155	52 441	26 930	61,1
2013	1 892 255	55 711	31 070	74,2
2014	1 945 389	45 408	23 606	64,5
2015	1 945 389	40 219	20 313	51,4
2016	2 010 548	37 457	17 806	45,4
2017	2 022 290	38 480	18 399	46,9
2018	2 025 810	34 956	16 979	43,5
2019	1 935 503	33 600	17 573	44,6
2020	1 918 542	28 826	14 748	37,6
2021	1 902 186	32 163	16 957	44,1
2022	1 865 452	31 656	16 172	45,3

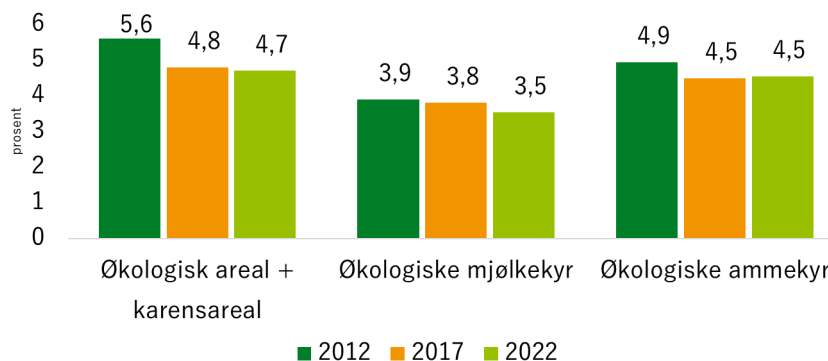
Tabell 7 Sauer og lam på utmarksbeite, antall dyr som er tapt på beite, antall dyr som er erstattet og utbetalt erstatningsbeløp. Kilde: Resultatkontrollen (fig. 4.7), Landbruksdirektoratet og Rovbase

2.4 Økologisk produksjon og omsetning

Fra 2021 til 2022 gikk arealene med økologisk areal og karensareal opp med 2 prosent, mens kun økologisk areal gikk ned 0,8 prosent.

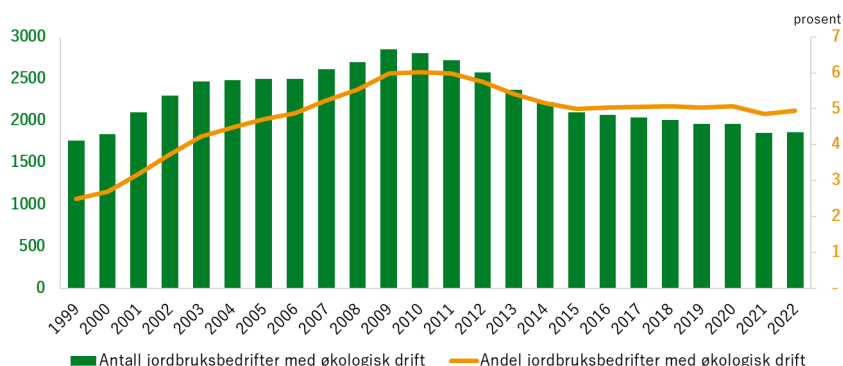
Antall økologiske ammekyr har økt med 23 prosent i perioden 2012-2022, men andelen økologiske ammekyr av totalt antall ammekyr i Norge har gått ned.

Antall økologiske melkekyr har gått ned med 19 prosent fra 2012 til 2022.

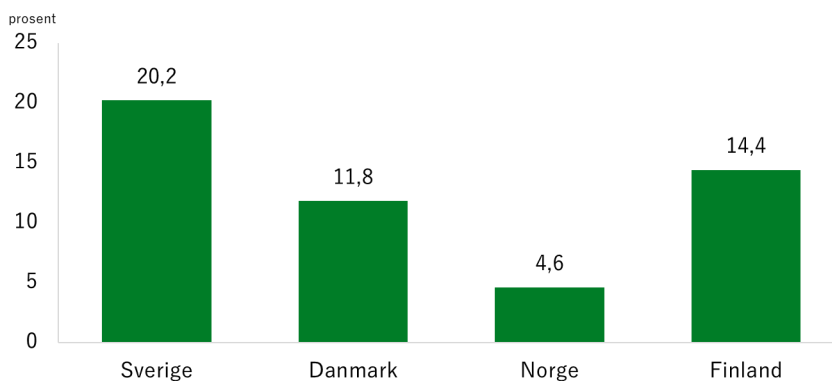
Figur 35 Økologisk produksjon i Norge i prosent av totalt areal/dyr. Kilde: SSB og DEBIO Statistikk

Både antall jordbruksbedrifter med økologisk drift og andelen jordbruksbedrifter med økologisk drift har gått ned siden 2009, utviklingen har flatet ut de siste årene. I 2022 var det 1 864 jordbruksbedrifter med økologisk produksjon og dette utgjorde 4,9 prosent av alle jordbruksbedriftene.

Figur 36 Antall jordbruksbedrifter med økologisk drift og andel jordbruksbedrifter med økologisk drift i Norge. Kilde: SSB.

EU har et mål om at innen 2030 skal 25 prosent av jordbruksarealet brukes til økologisk jordbruksproduksjon. I de nordiske landene er det Sverige som ligger nærmest dette målet, men det er i Danmark de økologiske arealene og andelen av totalt areal har økt mest prosentvis de siste årene. I Sverige og Finland har veksten avtatt de siste årene.

Figur 35 Andel økologisk areal av totalt jordbruksareal, 2021. Kilde: Jordbruksverket, Danmarks statistik, DEBIO Statistikk og statista.com

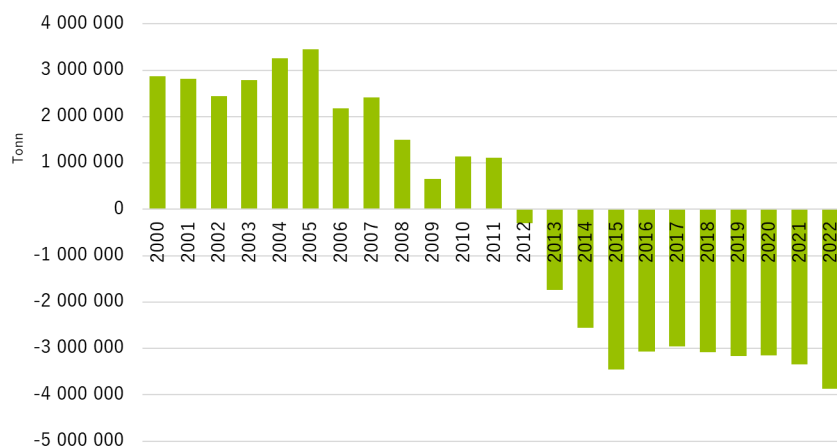

2.5 Skog

År	Stående kubikkmasse	Årlig tilvekst	Kvantum avvirket for salg	Avvirket kvantum som andel av årlig tilvekst
2000	697 998	23 488	8 156	35 %
2001	691 942	23 343	8 396	36 %
2002	685 885	23 197	8 051	35 %
2003	704 487	23 997	7 698	32 %
2004	720 789	25 540	8 182	32 %
2005	735 610	25 674	9 067	35 %
2006	747 945	25 526	7 282	29 %
2007	764 952	25 262	8 212	33 %
2008	783 982	24 897	8 070	32 %
2009	822 569	24 839	6 631	27 %
2010	842 419	24 606	8 322	34 %
2011	877 731	24 942	8 584	34 %
2012	894 133	25 274	8 787	35 %
2013	911 711	25 598	8 889	35 %
2014	929 393	25 912	9 808	38 %
2015	941 659	26 120	10 113	39 %
2016	952 104	25 819	10 304	40 %
2017	964 915	25 421	10 491	41 %
2018	974 453	24 906	10 836	44 %
2019	978 478	24 186	11 039	46 %
2020	987 535	24 061	10 242	43 %
2021	995 414	24 049	11 452	48 %

Stående kubikkmasse og årlig tilvekst av skog er basert på land-skogstakseringene, siste taksering var i 2015. Kvantum avvirket for salg har økt med om lag 40 prosent fra år 2000 til 2021, mens stående kubikkmasse har økt med 43 prosent fra år 2000 til 2021.

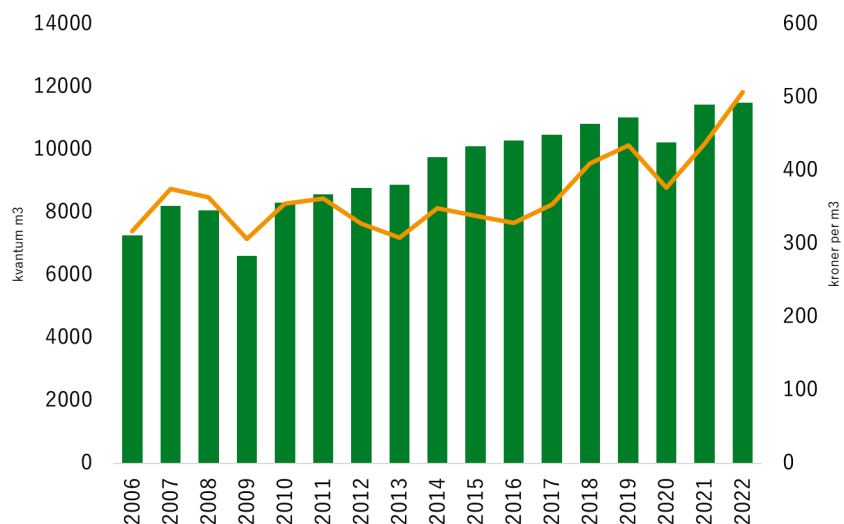
Tabell 8 Utvikling i stående kubikkmasse i norske skoger, årlig tilvekst og kvantum avvirket for salg. Kilde: SSB

Figur 38 Eksport av tømmer og trelast fra 2000—2022 (i tonn). Kilde: SSB

I takt med nedbygging av norsk treforedlingsindustri har eksporten økt for tømmer, massevirke og flis. Eksport av papir, papirmasse og papp har falt med 3 prosent fra 2000 til 2020, mens eksport av rundtømmer har økt med i overkant av 200 prosent fra år 2000 til 2020. Eksport av ved til fyring har økt med i overkant av 400 prosent i samme periode.

Både kvantum avvirket industrivirke for salg og pris per m³ har økt fra 2006 til 2022. Volumet har økt med 58 prosent fra 2006, og prisen har økt med 60 prosent fra 2006 til 2022.

Figur 39 Prisutvikling for industrivirke, og kvantum avvirket for salg fra 2006-2022. Kilde: SSB.

Omsetningen i skogbruk og skogindustri har økt med 30 prosent fra år 2010 til 2020, og omsetningen i skogbruket har økt med 60 prosent i samme periode.

	Skogbruk og tjenester tilknyttet skogbruk	Produksjon av trelast og varer av tre, kork, strå og flettematerialer, unntatt møbler	Produksjon av papir og papirvarer	Borregaard	Totalt
2008	5 644 302	27 389 486	16 991 048		50 024 836
2009	4 880 726	23 085 190	12 841 578		40 807 494
2010	5 737 314	25 155 838	14 366 468		45 259 620
2011	6 665 696	26 403 711	14 331 502		47 400 909
2012	6 869 380	26 430 187	9 592 605		42 892 172
2013	6 661 802	25 699 102	8 523 697		40 884 601
2014	6 899 197	26 844 095	8 133 536	3 001 124	41 876 828
2015	7 424 040	28 494 054	12 049 339	3 032 051	47 967 433
2016	8 025 238	30 226 046	12 851 347	3 354 595	51 102 631
2017	8 266 791	31 325 683	13 146 383	3 494 357	52 738 857
2018	9 131 942	32 007 697	14 569 284	3 632 657	55 708 923
2019	9 599 902	32 032 086	15 063 081	3 833 545	56 695 069
2020	9 320 057	34 629 313	15 043 056	4 109 890	58 992 426

Tabell 9 Omsetning i 1000 kroner i skogvirke og videreforedling i Norge i perioden 2008-2020. Kilde: SSB, for Borregaard: proff.no

*Borregaards omsetningstill inkluderer også utenlandsomsetning i konsernet.
 ** Her inngår Borregaards utenlandsomsetning og innkjøpsverdi på tømmeret.
 Alle tall er omsetning uten fradrag for kostnader til innsatsfaktorer i verdikjeden.

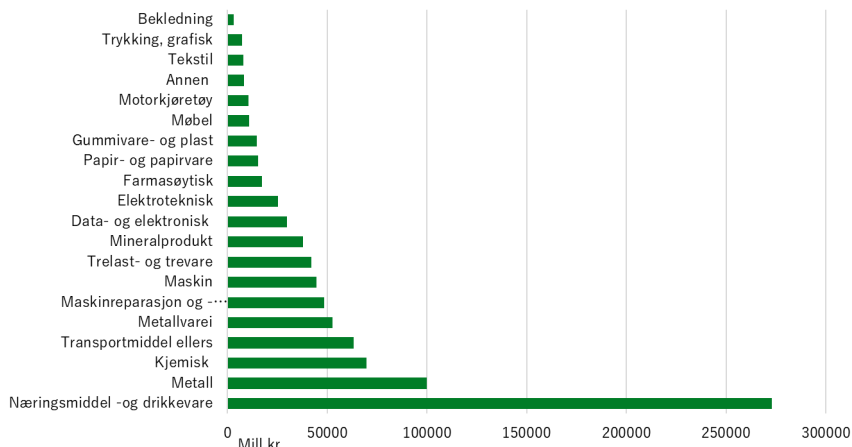

■■■■■■■■ DEL 3

NÆRINGSMIDDELINDUSTRI

3.1 Økonomi og inntjening

Nærings- og nytelsesmiddelindustrien er fortsatt landets største industrisektor målt i omsetning, med en omsetning på 273 milliarder kroner, og 31 prosent av omsetningen fra all industri i Norge.

Figur 40 Omsetning i millioner kroner, løpende priser, i industrien i 2021. Kilde: SSB

Innenfor de enkelte sektorer av næringsmiddelindustrien utgjør fiskerisektoren den største dele når det gjelder omsetning, mens kjøtt følger like etter. Omsetning i kjøttindustrien har økt med 17 prosent fra 2019 til 2021. Produksjon av vegetabiliske oljer og fett økte mest med hele 47 prosent fra 2019. I 2021 hadde norsk matindustri en samlet produksjonsverdi på 273 milliarder kroner, noe som er 13 prosent høyere enn i 2019.

Figur 41 Omsetning i næringsmiddelindustrien i millioner kroner, løpende priser, 2021. Kilde: SSB

Det er flest sysselsatte i produksjon, bearbeiding og konservering av fisk og fiskevarer. I gruppen produksjon av andre næringsmidler inngår blant annet ferdigmat og sukkervarer, en bransje som sysselsatte over 5 700 personer i 2021.

Figur 42 Sysselsatte i landbruk og næringsmiddelindustri, og annen industri i 2021. Kilde: SSB

Antall sysselsatte	2010	2021	Endring 2021/2010
Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer	12 102	11 309	-6,6 %
Bearbeiding og konservering av fisk, skalldyr og bløtdyr	9 011	10 441	15,9 %
Produksjon av bakeri- og pastavarer	8 672	9 323	7,5 %
Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker	1 267	1 610	27,1 %
Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer	400	739	84,8 %
Produksjon av meierivarer og iskrem	6 434	6 546	1,7 %
Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter	657	602	-8,4 %
Produksjon av drikkevarer	4 431	3 145	-29,0 %
Produksjon av andre næringsmidler (f.eks ferdigmat og sukkervarer)	4 110	5 744	39,8 %
Produksjon av fôrvarer	2 033	2 663	31,0 %
Totalt	49 117	52 122	6,1 %

Tabell 10 Utvikling i antall sysselsatte i næringsmiddelindustri etter sektor fra 2010 til 2021 . Kilde: SSB

Det er flest sysselsatte i fiskerinæringen, men det er størst økning i antall sysselsatte i bearbeiding av frukt og grønnsaker og oljer og fettstoffer fra 2010 til 2021.

	Jordbruksbasert næringsmiddelindustri	Fiskeriindustri	Tre- og papirindustri	Øvrig industri
Viken	15 %	0 %	4 %	81 %
Oslo	31 %	1 %	2 %	66 %
Innlandet	23 %	1 %	21 %	56 %
Vestfold og Telemark	15 %	0 %	5 %	79 %
Agder	10 %	1 %	13 %	77 %
Rogaland	17 %	2 %	4 %	76 %
Vestland	11 %	6 %	4 %	78 %
Møre og Romsdal	9 %	10 %	2 %	79 %
Trøndelag	23 %	10 %	8 %	59 %
Nordland	12 %	25 %	6 %	56 %
Troms og Finnmark	19 %	35 %	2 %	44 %

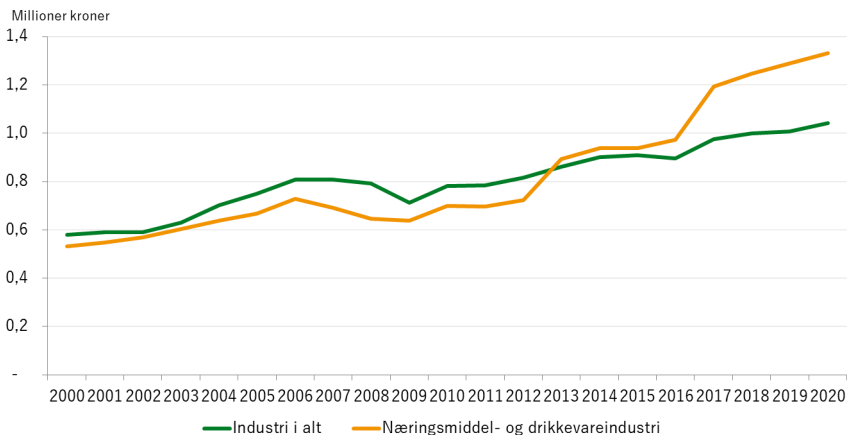
Tabell 11 Sysselsetting innenfor ulike industrinæringene i 2020 per fylke. Kilde: SSB

Tabellen viser andelen sysselsatte i næringsmiddelindustri, fiskeindustri, skogindustri og annen industri fordelt på fylker. Tabellen viser at i Oslo utgjør sysselsettingen i næringsmiddelindustri basert på

råvarer fra jordbruket 32 prosent av all industrisysselsetting. I Troms og Finnmark fylke er det jordbruksbasert industri som sysselsetter flest innen industrien med 54 prosent. I Innlandet fylke er det flest sysselsatte i

næringsmiddelindustri basert på råvarer fra jordbruket og i skogindustrien, henholdsvis 23 prosent og 21 prosent av totalt industrisysselsetting.

Bearbeidingsverdi, er også kalt verdiskapning. Som bearbeidingsverdi regnes summen av produksjonsverdi fratrukket kjøp av varer og tjenester (for andre varer og tjenester enn de som er kjøpt direkte for videresalg) og korrigert for endringer i beholdningen av råvarer og konsumvarer. Spesielle offentlige tilskudd for tilvirkede/solgte varer og andre offentlige tilskudd/refusjoner er inkludert. Figuren viser at arbeidsproduktiviteten i næringsmiddelindustrien har vært større enn for all industri i perioden 2000 til 2020.

Figur 43 Bearbeidingsverdi per sysselsatt for industri og næringsmiddelindustri fra 2000 til 2020. Kilde: SSB

10 av de 500 største bedriftene i Norge tilhører verdikjeden for matvarer når vi sorterer på omsetning. Yara er tredje største virksomhet i Norge, og produserer gjødsel for det norske og det internasjonale markedet. NorgesGruppen er på 7 plass, Nortura på 36. plass og TINE er på 42. plass.

* Fusjon mellom Glommen skog og Mjøsen skog

Selskap	Rangering	Omsetning	Driftsres.	Ansatte
Equinor	1	781 946	289 502	21 126
Norsk Hydro	2	153 212	17 887	31 264
Yara International	3	142 820	9 185	17 800
KLP	4 (5)	125 577	39 200	1 082
Storebrand	5 (7)	119 781	4 503	1 914
Telenor	6 (4)	110 241	21 506	16 000
NorgesGruppen	7 (6)	102 885	5 666	29 500
Statkraft	8 (11)	82 976	29 727	4 800
Reitangruppen	9	82 782	5 497	6 343
DNB Bank	10 (8)	68 094	31 881	9 410
Coop Norge	11 (10)	59 939	520	4 456
Orkla	14 (12)	50 441	5 730	21 423
Austevoll Seafood	34 (32)	26 633	4 332	7 143
Nortura	36 (31)	26 614	261	4 789
Tine Gruppen	42 (30)	24 479	1 725	5 240
Lerøy Seafood Group	45 (36)	23 073	3 604	5 475
Bama-Gruppen	51 (39)	20 814	566	3 300
Felleskjøpet Agri	54 (44)	18 707	554	4 107
Glommen Mjøsen Skog	57 (282)*	16 636	3 030	131
Moelven Industrier	65 (77)	14 872	2 986	3 312
Norske Skog	91 (56)	10 314	-160	2 092
Fatland Holding	178 (161)	5 896	225	702
Felleskjøpet Rogaland Agder	291 (216)	3 512	59	501
Gartnerhallen	325 (259)	3 160	1	15
Viken Skog	337 (272)	3 043	286	273

Tabell 12 Et utvalg av de 500 største virksomheter Norge i 2021. Tall i parentes er rangering i 2020. Kilde: Kapital.no

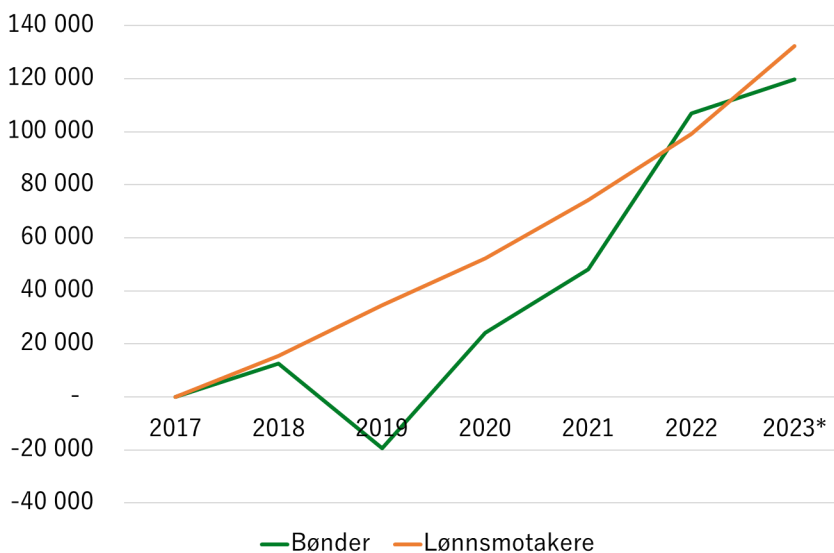
DEL 4

LANDBRUK I SAMFUNNET

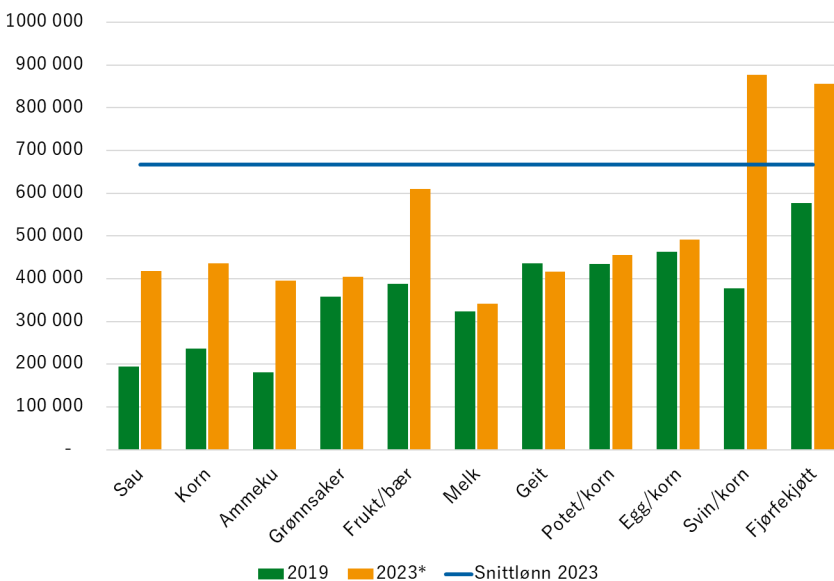
4.1 Omsetning og inntekt

Endring i vederlag til arbeid og kapital for landbruket i 2019 og prognose for 2023 før årets jordbruksoppgjør.

Figur 44 Inntektsutvikling mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet (gjennomsnitt for lønnsmotakere) i perioden 2017 til 2023. Kilde: Resultatkontrollen

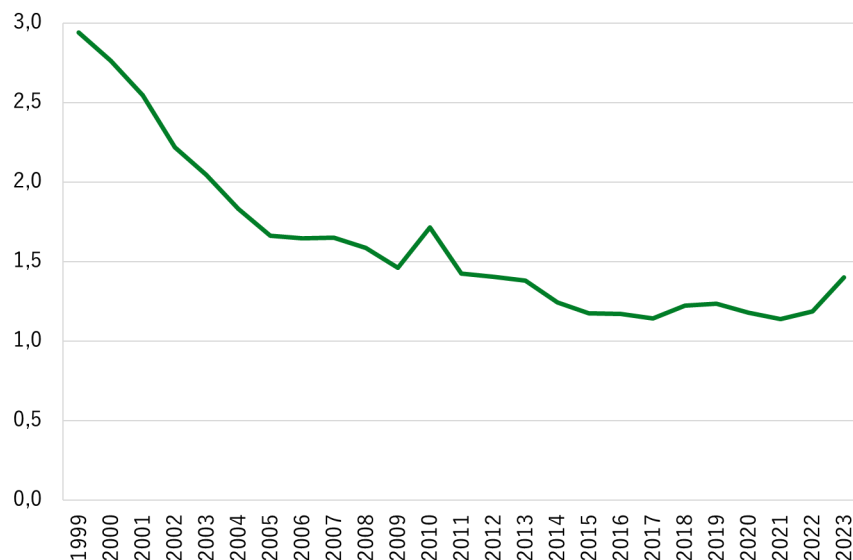
Vederlag til arbeid og kapital for hovedproduksjonene i jordbruket i 2019 og prognose for 2023 før årets jordbruksoppgjør. Den rette streken viser gjennomsnittslønn i Norge i 2023, etter frontfagsoppjøret, som ga et resultat på 5,2 prosent. Tallene viser at svin og korn gjør det best, mens lavest inntekt har melkeproduksjon. Inntektsveksten fra 2019 til 2023 er størst for kombinasjonen svin og korn, og dårligst for melk, både ku og geit, og poteter samt egg kombinert med korn.

Figur 45 Vederlag til arbeid og kapital per årsverk for utvalgte produkter (nominelle kroner). Kilde: Budsjettnemda, Resultatkontrollen.

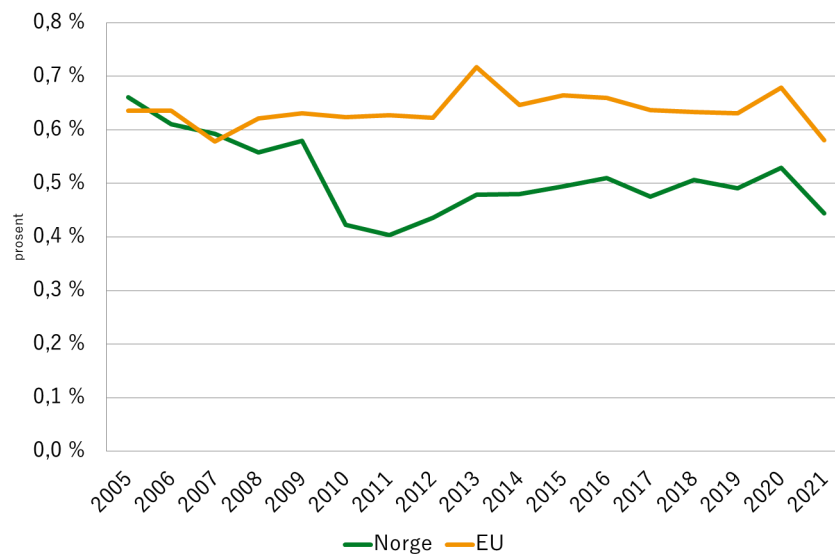
4.2 Næringsstøtte

Siden tusenårsskiftet har landbrukets andel av statsbudsjettet blitt mer enn halvert. Landbruks- og matdepartementets budsjettkapittel 1150 som utgjør i litt over 24 milliarder kroner i 2023. Det tilsvarer 1,4 prosent av statsbudsjettet.

Figur 46 Statsstøtte til norsk landbruk over kapittel 1150 (årlige jordbruksoppgjør) som andel av totale utgifter for statsbudsjettet, uten statens pensjonsfond utland. Kilde: Statsbudsjettet

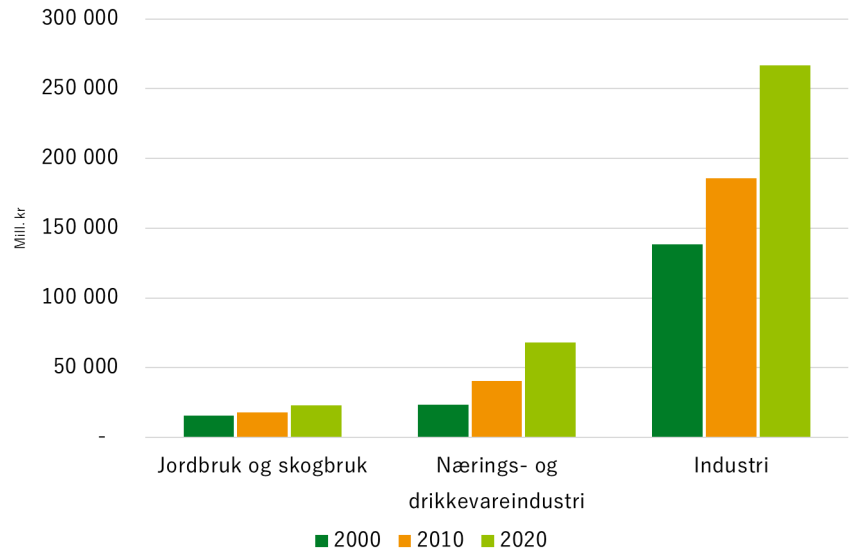
Figuren viser tall for overføringer til landbruket som andel av BNP uten skjermingsstøtten via tollvernet for EU og Norge.

Figur 47 Støtte (TSE Tax.) til landbruket i Norge og i EU som andel av BNP. Kilde: AgriAnalyse, OECD

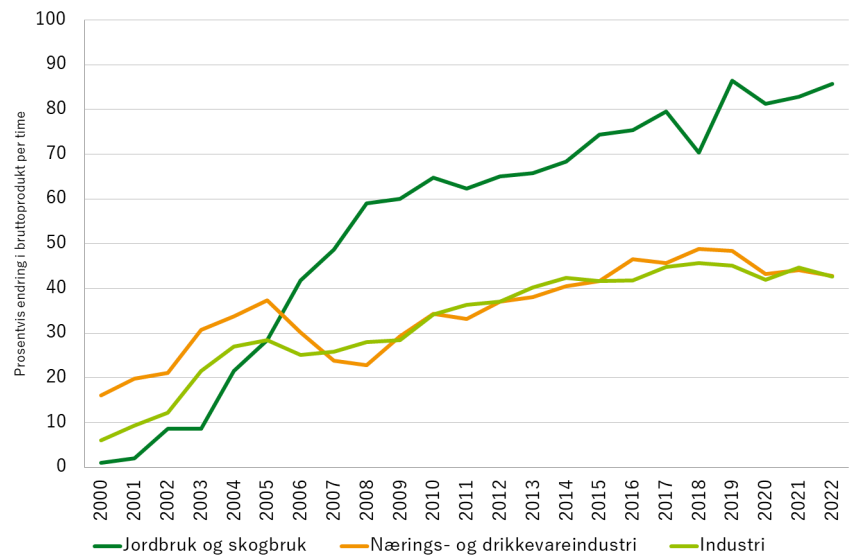
4.3 Produktivitet i jordbruk, skogbruk og tilhørende industri

Jordbruk, skogbruk, og næringsmiddelindustrien har økt sitt bidrag til BNP årlig fra 2000 til 2022. Industriproduksjonen i Norge er en viktig sektor for fortsatt økonomisk utvikling.

Figur 48 Bruttoprodukt i basisverdi i løpende millioner kroner. Kilde: SSB, Produksjon og inntekt etter næring.

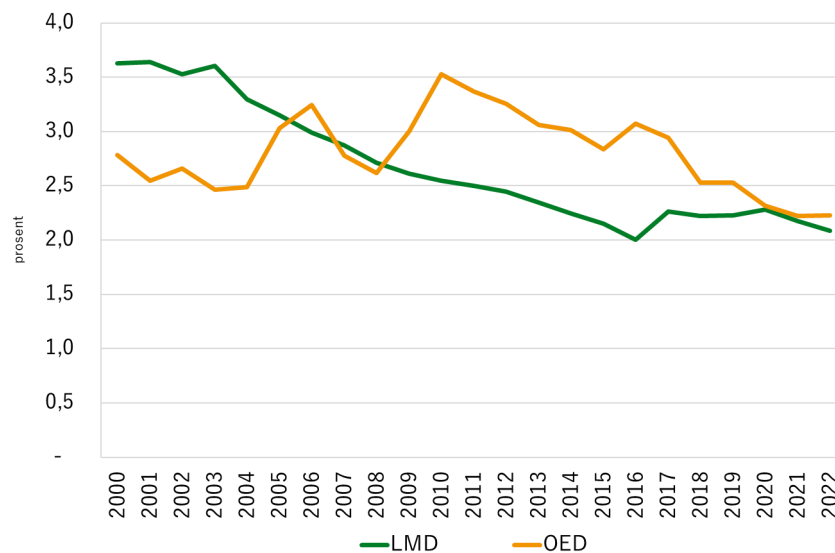
Produktivitetsutviklingen i jordbruk, skogbruk, næringsmiddelindustri og all industri, viser at både landbruk og næringsmiddelindustri har en bedre produktivitetsutvikling enn industrien i Norge de siste 19 årene. Produktivitetsutviklingen i landbruket skyldes både at det blir færre og større bruk og at landbruket er dyktige på å ta i bruk moderne teknologi, som melkerobot, gps-systemer og moderne høstmaskiner.

Figur 49 Produktivitetsutvikling i jordbruk, skogbruk og næringsmiddelindustri, målt i bruttoprodukt per timeverk for perioden 2000—2022. Kilde: SSB.

4.4 Innovasjon og FoU

Figuren viser at anslåtte FoU-bevilgninger har falt både for landbruket og for energisektoren, men bevilgningene har falt mest for landbruket fra år 2000 til 2022.

Figur 50 Anslåtte FoU-bevilgninger fra Landbruks- og matdepartementet, og Olje- og Energidepartementet som andel av totale FoU-bevilgninger. Kilde: NSD statistikken

4.5 Investeringer

Den første kolumnen viser tilsagn om investeringstilskudd i tradisjonelt jordbruk og den andre kolonnen viser investeringstilskudd til annen landbruksbasert næringsvirksomhet. Tilskudd til investeringer har økt med 0,1 prosent fra 2018, fra 643,7 milliarder i 2018 til 644,4 milliarder i 2020.

Fylke	Tradisjonelt jord- og hagebruk	Øymerka frukt og grønt*	Andre landbruksbaserte næringer	Sum
Viken og Oslo	77 071 000		12 217 000	89 288 000
Innlandet	108 989 400	300 000	17 398 900	126 688 300
Vestfold og Telemark	48 974 500	2 000 000	9 500 000	60 474 500
Agder	33 037 000		10 832 292	43 875 292
Rogaland	69 897 000	430 000	5 166 208	75 493 208
Vestland	108 096 500		13 968 000	122 064 500
Møre og Romsdal	56 440 500		6 783 000	63 223 500
Trøndelag	115 564 250		14 736 700	130 300 950
Nordland	49 093 000		9 918 400	59 011 400
Troms og Finnmark	39 805 621		7 218 600	47 024 221
Sum	706 968 771	2 730 000	107 745 100	817 443 871

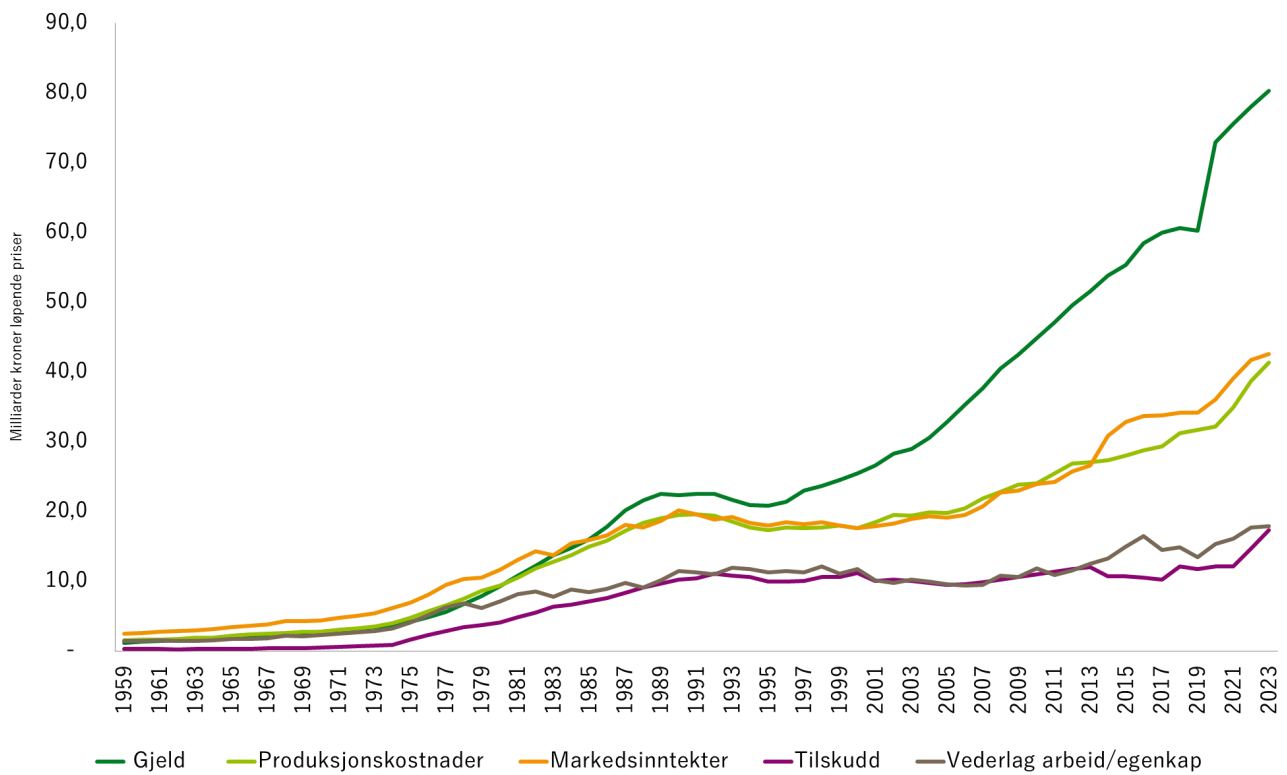
Tabell 13 Tilskudd til investeringer i landbruket i 2022 i løpende priser fordelt på fylke. Kilde: Innovasjon Norge

*Gjeld løyving på nytt av annullerte løyvingar frå tidlegare år. Tapsavsetjing til risikolån utgjør 2,7 mill. kroner og kjem i tillegg.

	Jordbruksbedrifter med dyreplasser i bruk	Dyreplasser i bruk	Dyreplasser i båsfjøs (prosent)	Dyreplasser i løsdriftfjøs (prosent)	
Viken og Oslo	395	13 491	25		74
Innlandet	1 362	37 773	39		61
Vestfold og Telemark	138	4 557	22		78
Agder	280	7 006	47		53
Rogaland	1 094	38 810	35		64
Vestland	1 094	24 377	48		52
Møre og Romsdal	637	19 014	35		65
Trøndelag	1 410	46 917	28		71
Nordland	477	14 452	34		65
Troms og Finnmark	258	7 114	38		62
Norge	7 145	213 511	35		64

Tabell 14 Jordbruksbedrifter med dyreplasser i bruk, melkekyr, 2020. Kilde: SSB

Figuren viser at gjelden hos norske bønder har økt med 215 prosent fra år 2000 til 2023, mens markedsinntektene kun har økt med 142 prosent i samme periode og kostnadene har økt med 135 prosent.

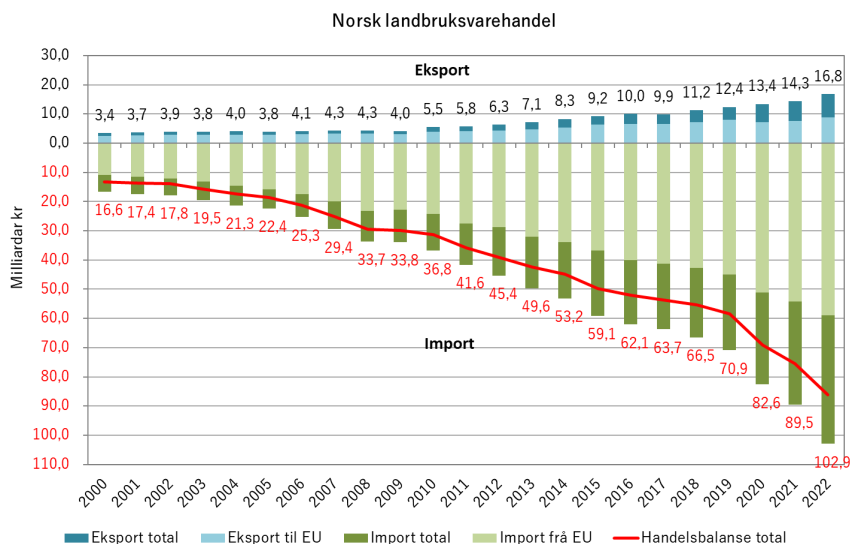
Figur 51 Utvikling av gjennomsnittlig gjeld, markedsinntekter og tilskudd samt produksjonskostnader og vederlag til arbeid og kapital. Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

4.6 Import og eksport

Handelen med landbruksvarer har økt markant utover 2000-tallet. Norge importerte landbruksvarer for 102,9 milliarder kroner i 2022, som er en vekst på 15 prosent fra 2021.

Norsk eksport økte òg markant med 18 prosent fra 2021 til 2022. EU er den største handelspartneren til Norge på landbruksvarer. Importen fra EU var 59 milliarder kroner i 2022, og det utgjorde 57 prosent av den samlede importverdien. Den norske eksporten til EU var på 8,9 milliarder kroner, som tilsvarer 53 prosent av samlet norsk eksportverdi.

Det norske handelsunderskuddet på landbruksvarer var 86,1 milliarder kr i 2022, mot 13,2 i år 2000

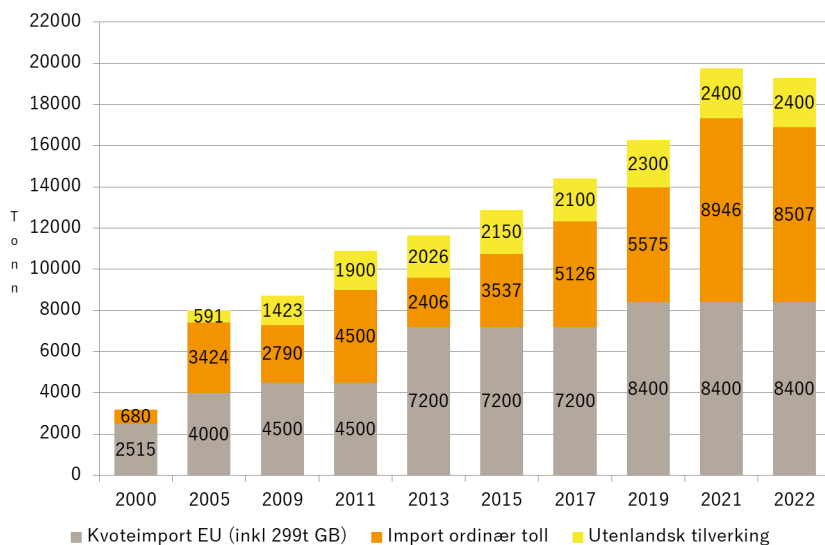

Figur 52 Norsk landbruksvarehandel.

Kilde: AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

	2005	2019	2020	2022	Endring fra 2019
Storfe	62	73	72	74	1,4 %
Fjørfe	81	134	137	139	3,7 %
Svin	99	110	105	125	13,6 %
Småfe	13	16	16	17	6,3 %
Totalt	255	333	330	355	6,6 %

Tabell 15 Verdens produksjon av kjøtt fordelt på dyreslag fra 2005 til 2022, i millioner tonn. I tillegg kommer 5 millioner tonn fra andre dyreslag i 2022. Kilde: Landbruksdirektoratet

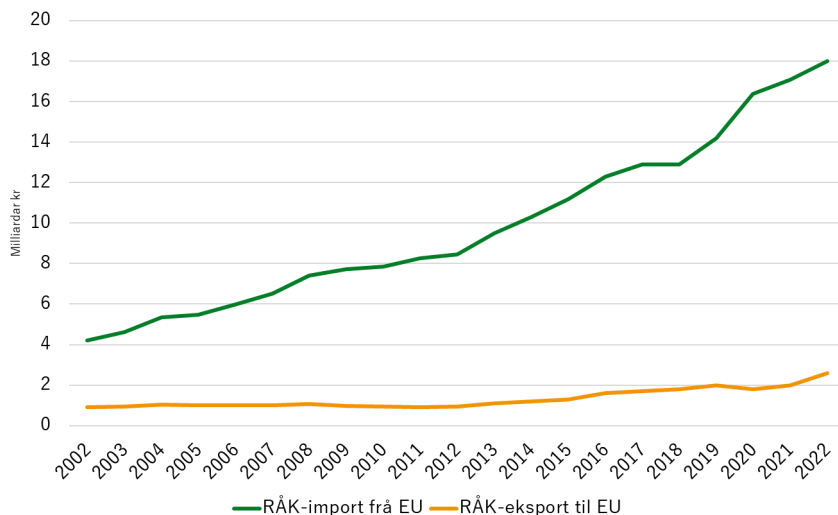
Det er store tollfrie kvoter på ost og figuren viser importen av ost fordelt på kvoteimport, import til ordinær toll og import under ordninga for utenlandsk bearbeiding. I 2022 kom 98 prosent av den importerte osten fra EU.

Figur 53 Import av ost til Norge. Kilde: AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB

År	Norsk storfe- produksjon	Importert storfekjøtt (HS:02.01 og 02)	Importandel av forbruket	Norsk saue- produksjon	Importert lammekjøtt(HS:02.04)	Importandel forbruket
2001	85 373	4 956	5 %	23 974	738	3 %
2002	83 427	5 156	6 %	23 789	872	4 %
2003	82 712	7 853	9 %	23 907	796	3 %
2004	84 050	7 243	8 %	25 524	757	3 %
2005	86 960	5 364	6 %	25 398	640	2 %
2006	87 235	4 938	5 %	24 610	451	2 %
2007	84 244	9 432	10 %	22 929	2 725	11 %
2008	86 097	10 695	11 %	23 638	4 575	16 %
2009	83 098	7 451	8 %	23 926	1 300	5 %
2010	81 873	5 354	6 %	24 435	1 265	5 %
2011	81 638	10 326	11 %	23 382	1 543	6 %
2012	77 982	17 656	18 %	22 777	2 694	11 %
2013	83 651	13 921	14 %	23 555	3 220	12 %
2014	78 732	11 528	13 %	24 151	2 393	9 %
2015	79 672	22 359	22 %	25 555	1 604	6 %
2016	81 676	21 500	21 %	25 987	874	3 %
2017	85 198	16 220	16 %	27 442	351	1 %
2018	89 395	10 445	10 %	26 970	699	3 %
2019	87 008	10 352	11 %	24 282	480	2 %
2020	85 295	16 190	16 %	24 561	288	1 %
2021	87 736	21 369	20 %	24 369	813	3 %
2022	92 098	14 858	14 %	23 480	809	3 %

Tabell 16 Norsk produksjon, import og importandel av engrosforbruket på storfekjøtt og lammekjøtt.

Kilde: AgriAnalyse/Landbruksdirektoratet/SSB og BFJ resultatkontrollen

RÅK-varer er definerte bearbejdede landbruksvarer som regulert i Protokoll 3, tabell 1 i EØS-avtalen. Varene inngår i den frie vareflyten i EØS, men med råvarepriskompensasjon. Eksempel på RÅK-varer er sjokolade, iskrem, bakervarer som deiger, brød og pizza, smaks-tilsatt yoghurt og drikkeprodukt som sjokolademelk. Norge gir land med Frihandelsavtaler tilnærmet like vilkår på RÅK-varer som EU har. Det er handelen med EU som utgjør det mest av RÅK-handelen, og importverdien fra EU var 18 milliarder kr i 2022, av en samlet import av RÅK-varer på 21,9 milliarder kr. Importen av RÅK-varer har økt betydelig utover hele 2000-tallet.

Figur 54 Samhandelen RÅK-varer med EU, tabell 1 i protokoll 3.
Kilde: AgriAnalyse, SSB og Landbruksdirektoratet.

Land	Importverdi i kr	Land	Eksportverdi i kr
Sverige	8 602 325 425	Sverige	3 341 490 546
Danmark	8 421 053 072	Danmark	1 943 632 541
Nederland	7 754 681 273	Storbritannia	1 276 657 700
Brasil	6 667 738 222	USA	1 218 709 047
Tyskland	5 713 003 161	Russland	1 130 205 413
Frankrike	5 435 269 237	Tyskland	967 896 079
Storbritannia	4 907 462 815	Island	967 670 532
Italia	4 573 045 404	Tyrkia	739 774 530
Spania	4 479 438 998	Nederland	718 854 074
Russland	4 147 113 221	Japan	557 969 257
Øvrige land	42 166 693 485	Øvrige land	3 969 918 732
Totalt	102 867 824 313	Totalt	16 832 778 451
Del av importverdi 10 største	59 %	Del av eksportverdi 10 største	76 %

Tabell 17 Norges 10 største handelspartnere etter import- og eksportverdi av landbruksvarer i 2022.
Kilde: AgriAnalyse, SSB og Landbruksdirektoratet

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Handlebeløp (mill kr)	14 109	13 832	15 092	15 707	16 041	1 968	2 500	10 376
Antall dagsturer (1 000)	7 527	7 703	8 630	8 410	9 554	1 458	1 672	5 656

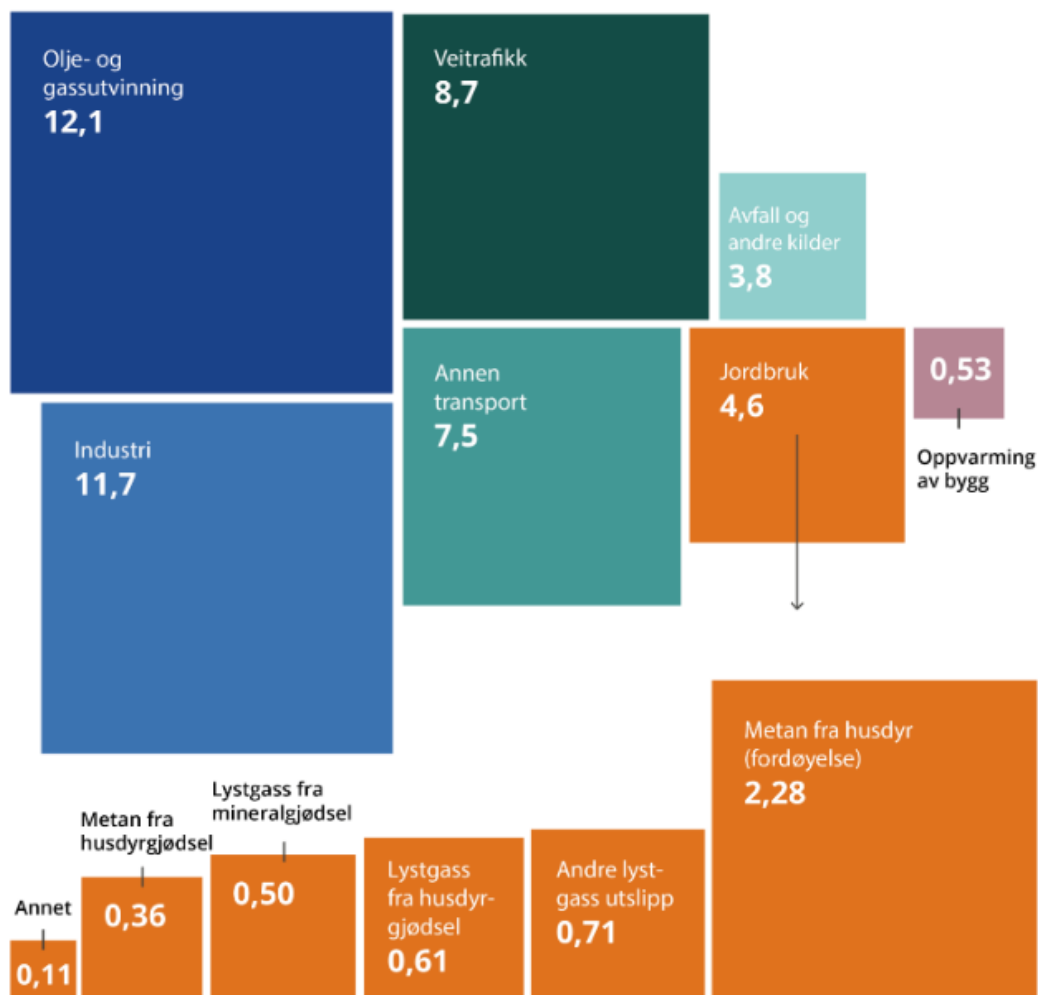
Tabell 18 Grensehandelen. Andelen dagsturer og handlebeløp. Kilde: SSB

4.7 Klima

Utslipp av klimagasser fra jordbruk i 2021

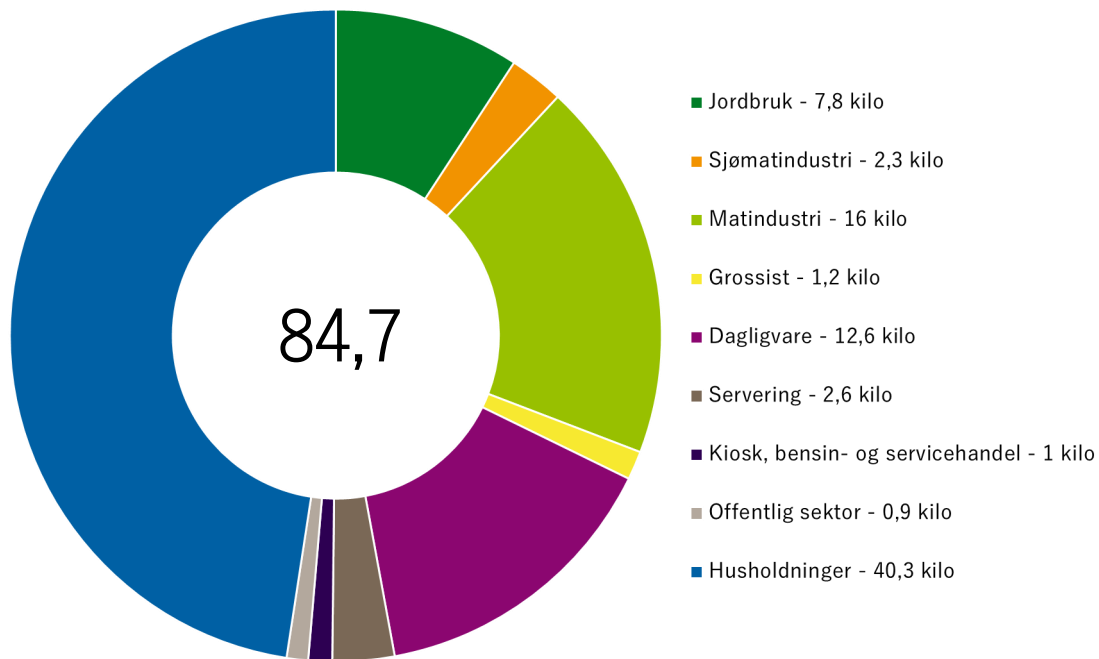
Millioner tonn CO₂-ekvivalenter

Norges totale klimagassutslipp

Figur 55 Utslipp av klimagasser fra jordbruket i 2021. Kilde: SSB og Miljødirektoratet

4.8 Matsvinn

Figur 56 Totalt mengde matsvinn i 2020, vist i kilo per innbygger, fordelt på sektor. Miljødirektoratet

I Norge kastes det mer enn 450 000 tonn spiselig mat hvert år. Dette tilsvarer ca. 84,7 kg per innbygger.

Husholdningsleddet står for nesten halvparten av dette matsvinnet 40,3 kilo per innbygger, etterfulgt av matindustrien med 16 kilo per innbygger og dagligvarehandelen med 12,6 kilo per innbygger.

■■■■■■■■ DEL 5

NORDMENNENS
SPISEVANER OG HELSE

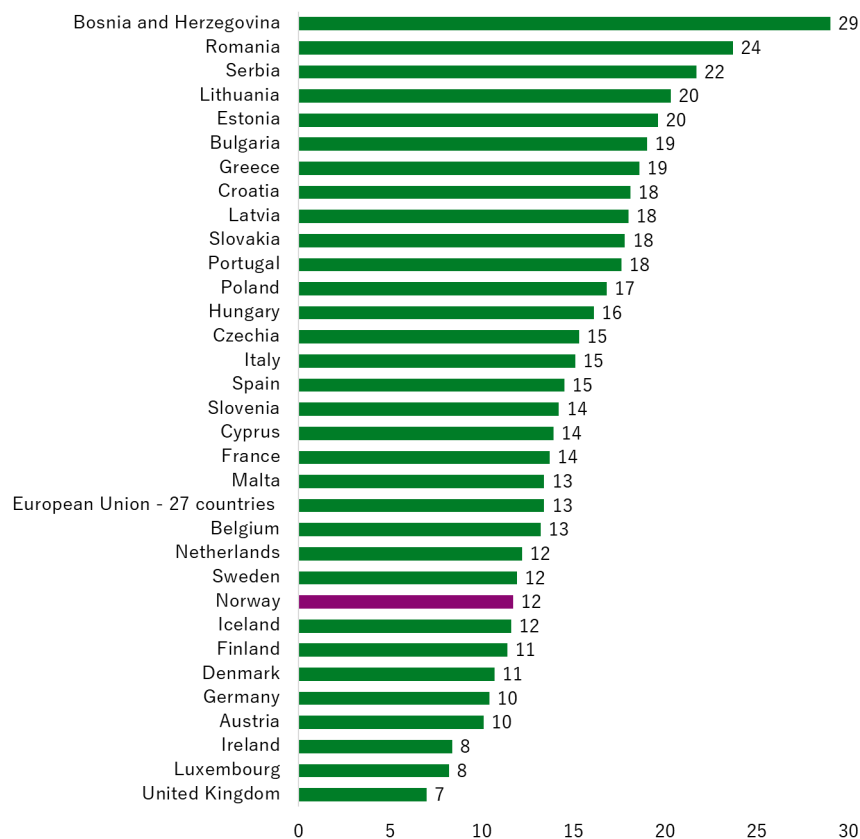
5.1 Forbruk i Norge

Matvareindeksen viser at matvareprisene har økt i pris siden 2015. Prisen på melk, ost og egg har økt minst når man ser bort fra sukker, syltetøy osv. Prisen på fisk og sjømat har økt mest når man holder oljer og fett utenfor.

	2015	2022	Endring
Brød og kornprodukter	100	116,6	16,6 %
Kjøtt	100	118,5	18,5 %
Fisk og sjømat	100	136,3	36,3 %
Melk, ost og egg	100	113,2	13,2 %
Oljer og fett	100	141,9	41,9 %
Frukt	100	115,4	15,4 %
Grønnsaker	100	116,9	16,9 %
Sukker, syltetøy, honning, sjokolade og sukkervarer	100	102,1	2,1 %
Andre matvarer	100	116,1	16,1 %

Tabell 19 Matvareindeksen, etter varegruppe. Konsumprisindeks (2015=100). Kilde: SSB

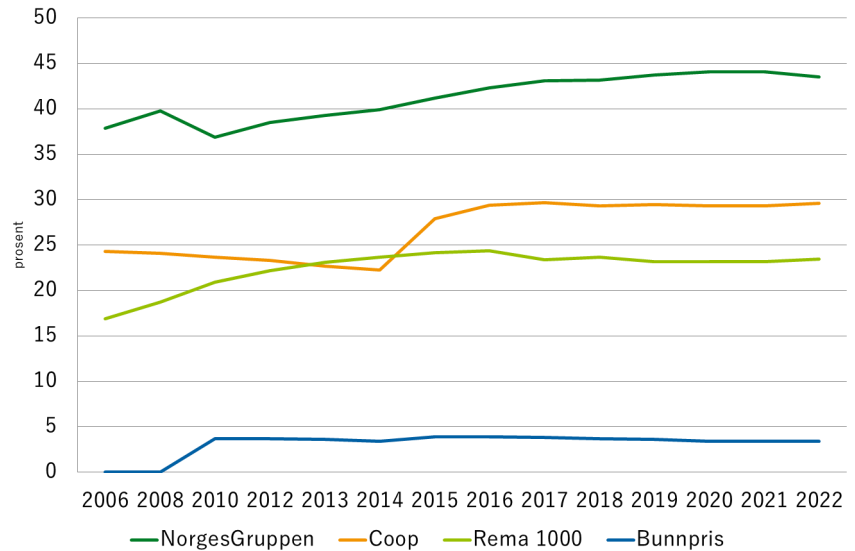
Andelen av inntekt brukt på mat avtar med økende velstand i et land. Norge ligger på 11,7 prosent av total inntekt brukt på mat og drikke, mens Bosnia Herzegovina ligger på 29 prosent.

Figur 57 Andelen av inntekten brukt på mat for noen land i 2020. Kilde: Eurostat

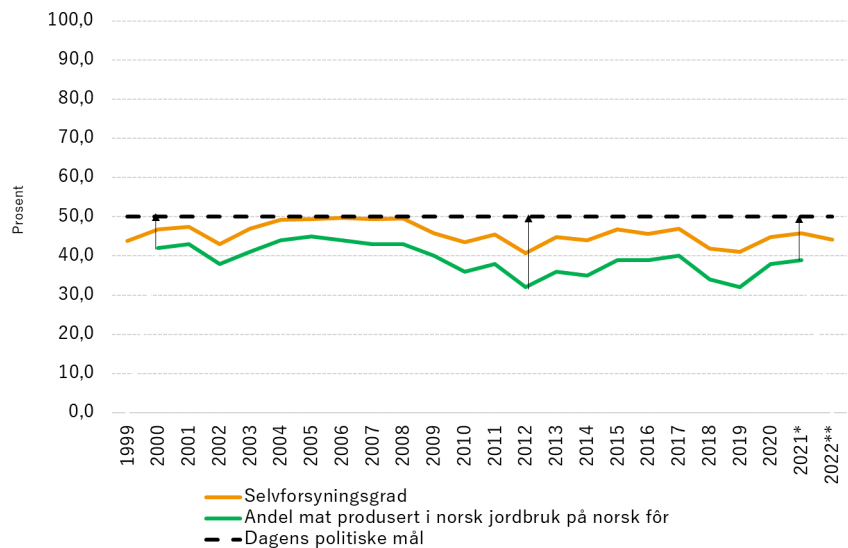
NorgesGruppen mistet markedsandel i 2022, men er fortsatt den største markedsaktør i dagligvarehandelen, med nesten 45 prosent markedsandel.

Figur 58 Utviklingen i dagligvarekjedens markedsandel.

Kilde: Pressemelding AC Nielsen 2022.

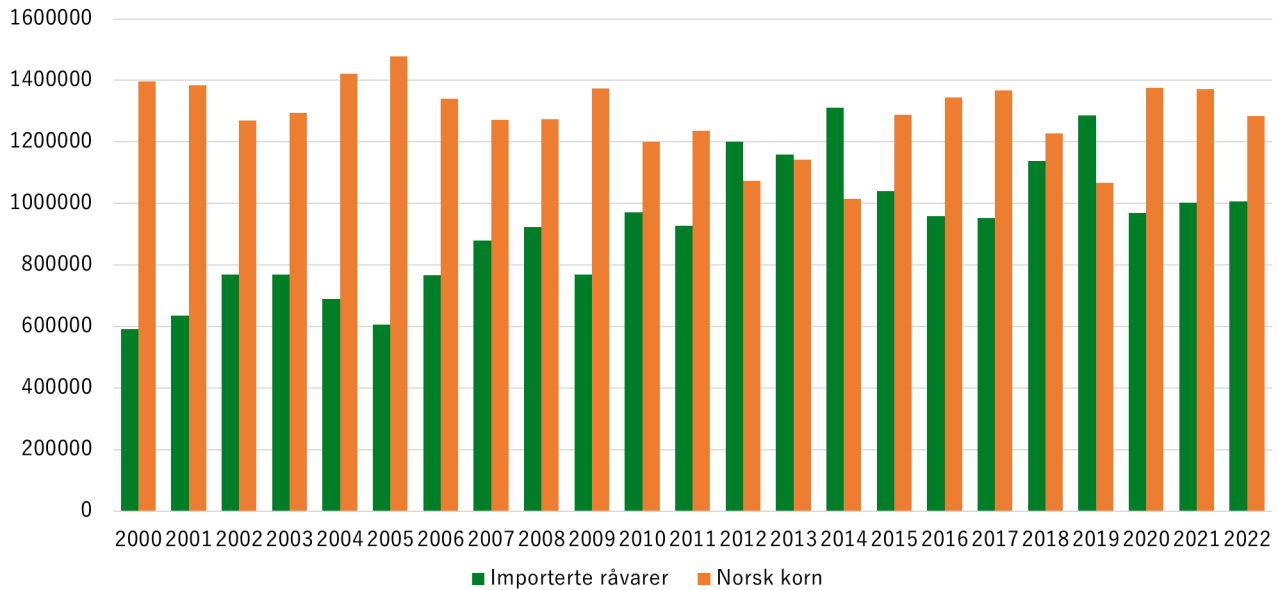
Selvforsyningsgraden for matvarer varierer for ulike produkter hvor andelen norsk produksjon er tilnærmet 100 prosent, til produkter hvor egenproduksjonen er tilnærmet null. Andelen mat produsert i norsk jordbruk på norske ressurser viser at selvforsyningsgraden var litt under 40 prosent i 2021 og godt under målet om 50 prosent.

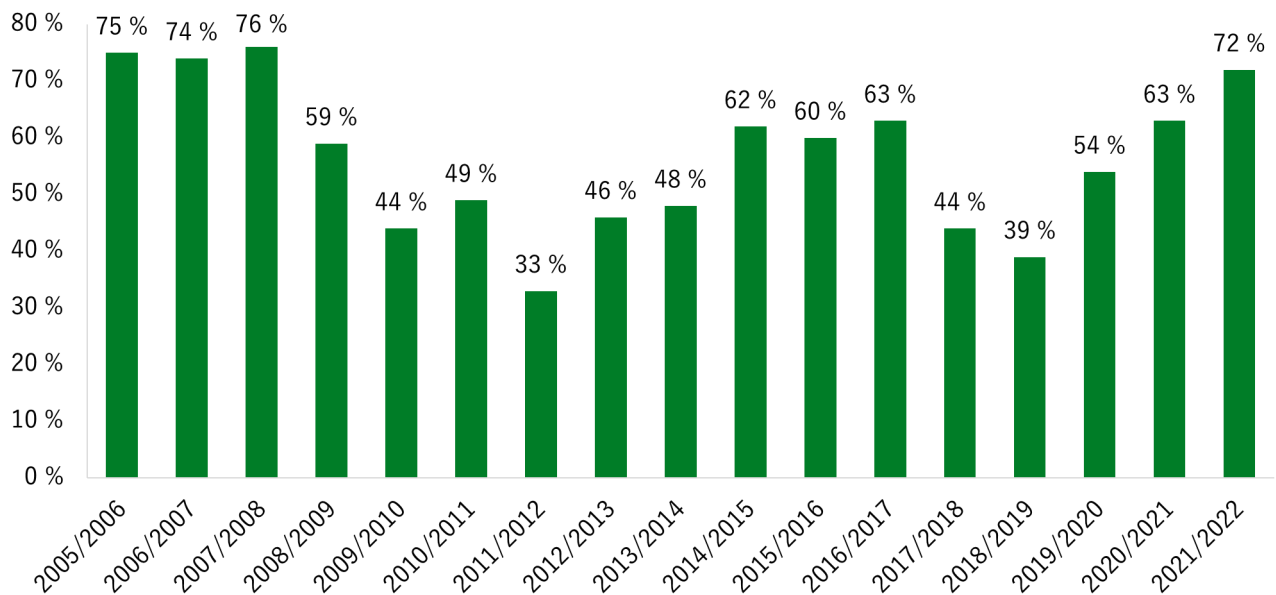
Figur 59 Selvforsyningsgrad, 1999 –2022.

Kilde: Helsedirektoratet 2022

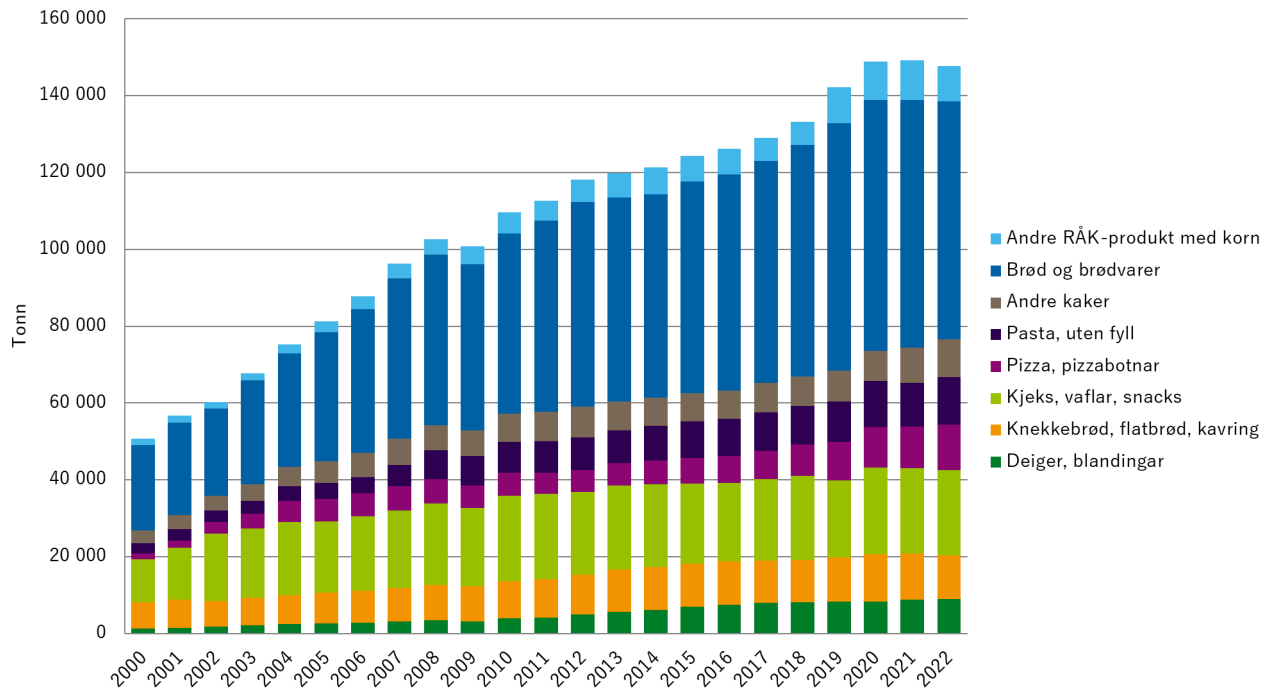
5.2 Situasjonen på korn

Figur 60 Forbruk av norsk korn og importerte mat- og fôrråvarer. Kilde: Felleskjøpet

Figur 61 Andel norsk matkorn til industri. Kilde: Felleskjøpet

Figur 62 RÅK-import av bakarvarer og tilverka kornprodukt omrekna til estimerte korn-ekvivalentar for perioden 2001–2022* (Kjelde, Felleskjøpet, 2023)

Tross noe variasjon fra år til år kan en litt forenklet fordele det samlede forbruket av matkorn i Norge til om lag 1/3 norsk matkorn, 1/3 importert matkorn og 1/3 korn fra halvfabrikata og ferdigvarer (RÅK-varer). RÅK-varer og bakervarer har stabilisert seg fra 2020.

* Estimater er basert på utvalgte varelinjer frå HS-posisjonane 19.01 og 19.02 og 19.05, der det er lagt til grunn ei utmalingsgrad på 78 prosent, og eit mjølinnhald på 40 prosent under 19.01 og 19.02 og 67 prosent på under 19.05.

5.3 Verdikjeden for mat

Omsetning og sysselsetting
i verdikjeden for mat.
Kilde: SSB

Grunnlaget for verdikjeden for mat er bøndernes produksjon.

Vår spørreundersøkelse i Landbruksbarometeret starter derfor med en spørreundersøkelse med 1123 respondenter som viser stemningen blant gårdbrukerne.

Kort sagt viser barometeret at bonden trives i jobben sin, men føler i lite grad at yrket har noen særlig anseelse.

Svineprodusentene svarer at driftsresultatet deres er veldig bra eller ganske bra. Frukt-, grønt- og potetprodusentene kommer like bak. Andelen som opplever at fortjenesten er bra har gått ned de siste årene, er kumelk- og fjøfeprodusentene. Det er gras, skog, sau- og storfeprodusentene som i størst grad oppfatter lønnsomheten som dårlig.

De fleste ønsker i liten grad liberalisering av eiendomsreguleringene eller produksjonsbegrensningene i landbruket.

Foredling av jordbruksvarer og trevirke utgjør en viktig del av norsk fastlandsindustri, målt i sysselsetting og omsetning og utgjør samlet over 1/3 av sysselsettingen i industrien i Oslo, Innlandet (45 prosent), Trøndelag, Nordland og Troms/Finmark. Sammen med primærjordbruket utgjør jord- og skogbruk bærebjelken i produksjonsøkonomien i en rekke fylker.

Totalt omsetter jordbruket for 56 mrd i primærproduksjonen med basis i 41 000 årsverk, mens tilknyttet næringsmiddelindustri omsetter for 195 mrd kroner.

Vi bruker kunnskap og skaper resultater!

www.agrianalyse.no
www.landbruksbarometeret.no

